

Motivi posvojitelja za međunarodnim posvojenjem

Pelc, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:142278>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**



Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Lucija Pelc

**MOTIVI POSVOJITELJA ZA MEĐUNARODNIM
POSVOJENJEM**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Lucija Pelc

**MOTIVI POSVOJITELJA ZA MEĐUNARODNIM
POSVOJENJEM**

DIPLOMSKI RAD

Prof. dr.sc. Maja Laklija

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Posvojenje	2
3. Međunarodno posvojenje	4
3.1. <i>Povijest međunarodnog posvojenja</i>	5
4. Pravna regulativa u kontekstu međunarodnog posvojenja u Hrvatskoj	9
4.1. <i>Konvencija o pravima djeteta (1989.) i načelo najboljeg interesa djeteta</i>	10
4.2. <i>Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem (1993.) i zahtjev za međunarodno posvojenje država ugovornica</i>	10
5. Uloga stručnjaka u procesu posvojenja	12
6. Čimbenici vezani uz međunarodno posvojenje koji doprinose interesu potencijalnih posvojitelja	14
7. Motiv(acija) u kontekstu roditeljstva i posvojenja	16
7.1. <i>Motivacija za roditeljstvom</i>	17
7.2. <i>Motivacija za posvojenjem</i>	18
7.3. <i>Motivacija usmjerena na sebe</i>	19
7.3.1. <i>Biološke prepreke</i>	20
7.3.2. <i>Usamljenost i popunjavanje praznine</i>	20
7.3.3. <i>Posvojenje kao životni projekt i proširenje obitelji</i>	21
7.4. <i>Motivacija orijentirana na dijete</i>	21
7.5. <i>Kombinacija motivacije usmjerene na sebe i motivacije usmjerene na dijete</i>	21
7.6. <i>Religijski motivi</i>	22
8. Poteškoće i izazovi s kojima se suočavaju djeca i posvojitelji u procesu međunarodnog posvojenja	23
8.1. <i>Privrženost</i>	23
8.2. <i>Posvojenje starije djece i djece institucionalnog smještaja</i>	25
8.3. <i>Komunikacija</i>	26
8.4. <i>Podrška i sagorijevanje</i>	27
8.5. <i>Kulturni identitet</i>	28
9. Formalna i neformalna podrška posvojenicima i posvojiteljima	30
10. Zaključak	33
11. Literatura	35
12. Popis tablica	42

Motivi posvojitelja za međunarodnim posvojenjem

U ovom će se radu obrađivati tematika međunarodnog posvojenja pri čemu će naglasak biti na motivima za ovom vrstom posvojenja. Osim toga, dat će se pregled međunarodnog konteksta u odnosu na druge vrste posvojenja kao i njen razvoj kroz povijest i aktualne trendove. Kroz rad, bit će istaknuta pravna regulativa koja detaljnije uređuje međunarodno posvojenje u svijetu, a zatim i u kontekstu najboljeg interesa djeteta. Detaljnije će se objasniti atribucije posvojitelja i što je to što čini međunarodno posvojenje privlačnim. U fokusu ovog rada bit će objašnjena tipologija motivacije i motiva za posvojenjem i roditeljstvom s posebnim osvrtom na specifične aspekte vezane uz međunarodni karakter ovog pravnog instituta iz perspektive socijalnog rada. Zaključno, u radu će biti objašnjeni specifične teškoće koje se javljaju prilikom međunarodnog posvojenja kod posvojitelja i posvojenika.

Ključne riječi: međunarodno posvojenje, posvojitelji, posvojenici, socijalni rad

Adoptive parents' motives for international adoption

The topic of this thesis is international adoption, with an emphasis on the motives behind this type of adoption. In addition, an overview of the international context in relation to other types of adoption as well as its development through history and current trends will be given. Through the paper, the legal regulation that more closely regulates international adoption in the world, and then also in the context of the best interest of the child, will be highlighted. The attributions of adoptive parents and what makes international adoption attractive will be explained in more detail. Main focus of this work, the typology of motivation and motives for adoption and parenting will be explained with special reference to specific aspects related to the international character of this legal institute from the perspective of social work. In conclusion, the paper will list and explain the specific difficulties that arise during international adoption for adopters and adoptees.

Key words: international adoption, adoptive parents, social work

Izjava o izvornosti

Ja, ___Lucija Pelc___pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu

Ime i prezime: _Lucija Pelc (v.r.)_____

Datum:_____

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici prof.dr.sc Maji Lakliji na pomoći i usmjeravanju u procesu izrade ovog diplomskog rada te što mi je pokazala da se zaista moraš zaljubiti u temu kako bi je mogao lako pisati.

Iz dubine duše zahvaljujem svojoj obitelji koja me neprekidno pratila smijehom, suzama, vjerom, podrškom i ljubavlju te bila moj conditio sine qua non na ovom putovanju.

Tati, jer je bio tu da mi smijehom odagna sve studentske brige i pokaže razumijevanje za svaki odlazak i dolazak kući.

Mami, jer je bila tu da me pogura za svaki moj korak unazad, da me ohrabri za svaku moju nesigurnost i da svaki put vjeruje u mene malo više nego što to i sada mogu pojmiti.

Mariji i Marti, jer su mi nudile utjehu i razbibrigu i onda kada nisam prepoznala tu potrebu, što su bile strpljive i slavile moj, čak i najmanji uspjeh.

Veliko hvala svim mojim prijateljima koji su bili tu na mojim početcima, svima onima koji su zbog studija postali dijelom mojih ljudi, a posebno zahvaljujem mojim curama što su uvijek dod(av)ale mom svijetu malo boje.

Hvala vam što činite moju sigurnu luku.

1. Uvod

Stvaranje vlastite obitelji težnja je većine pripadnika ljudskog roda. Neki od njih tu želju ostvaruju prokreacijom, a drugi posvojenjem. U oba slučaja dolazi do zadovoljenja prava djeteta na život u obitelji koji mu je zajamčen Konvencijom o pravima djeteta (1989). Institut posvojenja ima povijest dugu tisućama godina (Laklija i Šagi, 2020), a unazad nekoliko desetljeća, isti se proširuje i dobiva međunarodni karakter. Plemeniti čin ujedno predstavlja i stvaranje neraskidive (po)vezanosti između roditelja i djeteta. Međunarodno je posvojenje, primjer kako se odrasli (posvojitelji) i djeca susreću s razlikama koje su obilježene ne samo biologijom, već i rasom, etnicitetom, socioekonomskom klasom, kulturnim nasljeđem i nacionalnošću (Bartholet, 2011). Posvojenje se, prema Jakovac-Lozić (2006) dijeli na međudržavno, međunarodno, međuetničko te međurasno o čemu će više riječi biti u nastavku. Iako se međunarodno posvojenje većinom ostvaruje tek kada su iscrpljene gotovo sve mogućnosti posvojenja u domicilnoj zemlji, ovaj rastući fenomen karakterizira veća rizičnost u odnosu na ono domicilno. Faktor rizičnosti odnosi se na potencijalno trgovanje ljudima, odnosno djecom koje će postojati sve dok su troškovi međunarodnog posvojenja visoki jer se na to gleda kao na priliku za dobru zaradu (Kožarić, 2022).

Kretanje ovog fenomena je raznoliko kao što su i dostupni statistički podaci. Podaci koji se prate od 1999. godine na globalnoj razini ukazuju da je međunarodnim putem od tada pa sve do 2021. g. posvojeno ukupno 281 426 djece, od čega je u Hrvatskoj posvojeno njih 10 (Department of State, 2021). Ipak, godišnja statistička izvješća Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2009-2020) ukazuju na podatak da je od 2009. do 2021. godine ukupno posvojeno 25 djece od stranih državljana. Uz to, nadležno je ministarstvo vodilo evidenciju broja zaprimljenih namjera posvojenja i zahtjeva za izdavanje mišljenja o podobnosti za posvojenje od stranih državljana kojih je u periodu od 2009. do 2018¹. bilo 628. Dostupnih podataka ukupnog broja međunarodnog posvojenja djece prema državama porijekla djeteta izostaje u statističkim izvješćima spomenutog ministarstva. Iako se prema nekim navodima statistika prati samo unazad nekoliko godina, može se

¹ Godišnje statističko izvješće za 2018. je bilo posljednje koje je evidentiralo ovu vrstu podataka, a izvješća koja su uslijedila evidentiraju isključivo broj potencijalnih posvojitelja upisanih u registar

zaključiti kako aktualnost ovog instituta nikada nije bila veća, a motivi koji su njegov glavni pokretač čine bazu ovog rada.

2. Posvojenje

Promatrajući posvojenje „isključivo u sociološkom smislu, ono je postojalo već prije nastanka države i prava. Dakle, ono je bilo provocirano potrebama čovjeka generiranim različitim pobudama i motivima te je pod različitim nazivima egzistiralo već mnogo prije nego što ga je taj isti čovjek stavio u pravnu matricu i pravno ukalupio“ (Jakovac-Lozić, 2000: 31).

S pravnog aspekta, posvojenje je pravni institut, a u Republici Hrvatskoj je uređen Obiteljskim zakonom koji ga u svom četvrtom dijelu, odnosno članku 180. detaljnije razrađuje. Posvojenje je prema članku 180. Obiteljskog zakona (NN 103/15, 98/19, 47/20) „poseban oblik obiteljsko-pravnog zbrinjavanja i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta“. Ovakvo pravno određenje posvojenja, sam institut objašnjava u kontekstu onoga što on mijenja u pogledu novog odnosa koji nastaje između posvojitelja, odnosno roditelja i djeteta (bez odgovarajuće roditeljske skrbi), odnosno posvojenika. Ipak, ova definicija ne dotiče se sfere psihološke promjene koja se događa zasnivanjem posvojenja, promjena koje se događaju unutar obitelji posvojitelja i biološke obitelji djeteta te promjena koje se vežu isključivo uz dijete (posvojenika).

Palacios i suradnici (2019., prema Soares i sur., 2023) navode kako je posvojenje način stvaranja ili proširivanja obitelji koja posvojenom djetetu nudi najviše osobnu, društvenu i pravno najstabilniju opciju skrbi. Ova se definicija dakle najviše usmjerava na ono što budući posvojitelji, odnosno roditelji pružaju posvojeniku, ali i što sam posvojenik kroz institut posvojenja, na neki način daje njima zauzvrat. Sladović Franz (2019:38) nudi definiciju posvojenja koja objedinjuje pravni vid posvojenja, ali istovremeno naglašava i promjene koje se događaju uslijed tog procesa. Prema toj definiciji, posvojenje je „s jedne strane pravni proces zasnivanja roditeljskog odnosa s djetetom koji počiva na ostvarivanju određenih pretpostavki, a s druge strane socio-emocionalni proces stvaranja obiteljskih uloga, veza i skladnog međusobnog pripadanja“. Slično određenje posvojenja daju i Brodzinsky i Pinderhughes (2002., prema Zurak i Laklija, 2019) koji navode da posvojenje predstavlja složen proces

planiranja i zasnivanja obitelji u pravnom, psihološkom i sociološkom smislu. Ipak, ova definicija taksativno nabroja područja u kojem institut posvojenja stvara promjene, ali ih pobliže ne objašnjava.

Obzirom da svaka država uređuje svoje zakonodavstvo, događa se da se posvojenje u pogledu „otvorenosti“ istog promatra drugačije u različitim zemljama. Pod otvorenošću se smatra količina i „jačina“ kontakta posvojenika i posvojitelja s biološkim roditeljima. Tako Miller (2004) „otvorenost“ posvojenja dijeli u tri kategorije: otvoreno, poluotvoreno i tradicionalno, odnosno zatvoreno posvojenje. Otvoreno posvojenje karakterizira razmjena identifikacijskih informacija, jedan ili više sastanaka uživo te održavanje stalnog kontakta u različitoj mjeri (kroz pisma, slike, pozive ili sastanke). Polu-otvoreno posvojenje sadrži gotovo sve sastavnice otvorenog posvojenja, ali se informacije ne razmjenjuju direktno već preko posrednika, najčešće se dogodi jedan sastanak uživo te ne postoji dogovor o tome hoće li se ili ne nastaviti kontakt. Zatvoreno ili tradicionalno posvojenje jest upravo ono u klasičnom smislu gdje su identifikacijske informacije povjerljive i gdje kontakti izostaju.

Ipak, iznimno je važno da države imaju razrađene uvjete za međunarodno posvojenje propisane zakonom, pri čemu to uključuje postojanje važećih dokumenata i izostanak sukoba između zakona koji bi naštetili pravima djeteta u objema državama u kojima se posvojenje odvija (Radočaj, 2007). Unatoč tome, međunarodno posvojenje rijetko predstavlja primaran izbor pronalaska posvojenika, odnosno, njemu se okreće tek kada se iscrpe gotovo sve mogućnosti posvojenja u matičnoj zemlji. U srži danih definicija, posvojenje se neupitno odnosi na stvaranje novog odnosa koji uključuje promjenu na nekoliko dimenzija čovjekova života naglašavajući trajnost tog odnosa, zadovoljenje određenih pretpostavki na strani posvojenika i posvojitelja, ali i sva prava i obveze koje iz tog novonastalog odnosa proizlaze. Važno je naglasiti kako posvojenjem nastaje neraskidiv odnos srodstva koji ujedno predstavlja i najpoželjniji oblik zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi (Jakovac-Lozić, 2000).

3. Međunarodno posvojenje

Posvojenje kao pojam za sebe u superordiniranom je odnosu spram drugih „vrsta“ posvojenja (pritom misleći na međudržavno, međunarodno, međurasno i međuetničko). Međudržavno ili prekogranično posvojenje (engl. *Intercountry adoption*) odnosi se na posvojenje „u kojem dijete mijenja državu u kojoj je do tada živjelo, bez obzira na državu posvojitelja (Jakovac-Lozić, 2006:10). Dakle, međudržavno posvojenje stavlja naglasak na promjenu države posvojenika, ali neovisno o državi u kojoj žive posvojitelji. Bitna je, dakle, promjena države što zapravo i čini srž međudržavnog, odnosno prekograničnog posvojenja. Kada bi posvojitelji iz Hrvatske posvojili posvojenika koji živi u Sloveniji te bi se samim posvojenjem taj posvojenik preselio u Hrvatsku (odnosno promijenio državu u kojoj je živio do tada) to bi predstavljalo međudržavno posvojenje.

Međunarodno posvojenje (engl. *International adoption*) objašnjava se kao posvojenje u kojem su posvojitelji osobe drugog državljanstva u odnosu na dijete, a mogu i ne moraju živjeti u istoj državi (Jakovac-Lozić, 2006). Ovdje se pak naglasak stavlja na samo državljanstvo (a ne državu) posvojenika i posvojitelja. Primjer toga bi bio slučaj u kojem su posvojitelji Hrvati koji žele posvojiti posvojenika s talijanskim državljanstvom koji živi, ili u Hrvatskoj, ili u Italiji ili nekoj drugoj zemlji.

Međuetničko i međurasno posvojenje podrazumijevaju posvojenje djeteta koje potječe iz drugačije etničke ili rasne skupine i kulturnog okruženja od posvojitelja (Topčić-Rosenberg, 2017). U pogledu međuetničkog posvojenja u fokusu se nalazi etnicitet posvojitelja, odnosno posvojenika, a u pogledu međurasnog posvojenja rasa. Prema Topčić-Rosenberg (2017) razgraničenje međuetničkog u odnosu na druge navedene „vrste“ posvojenja ogleda se u tome da se etnička pripadnost može odrediti njenim dijalektom, kulturom, prehrambenim navikama, stilom odijevanja i slično, dok se državljanstvo utvrđuje kroz pravni aspekt identiteta (npr. rođenjem u toj zemlji). Primjer toga bilo bi posvojenje romskog djeteta u Hrvatskoj. Ipak, u praksi se može dogoditi da je neko međudržavno posvojenje ujedno i međunarodno i međuetničko ili međurasno (ukoliko posvojitelji iz Hrvatske posvajaju dijete crne rase marokanskog državljanstva koje živi na teritoriju Švedske). Međudržavno, međunarodno, međuetničko i međurasno posvojenje nisu zamjenjivi pojmovi jer se bitno razlikuju u

opsegu zbog čega svako međudržavno nije uvijek međunarodno, međuetničko ili međurasno.

3.1. Povijest međunarodnog posvojenja

Koncept međunarodnog posvojenja javlja se u periodu nakon Drugog svjetskog rata kada se, potaknuta filantropskim motivima, rađa ideja za pomaganjem velikom broju europske djece koja su ostala bez, bila odvojena ili bila napuštena od strane roditelja (Alstein i Simon, 1991., prema Séguin-Baril i Saint-Jacques, 2022). Selman (2009, 2023) navodi kako je „pravi početak“ međunarodnog posvojenja započeo Korejskim (1950.-1953.) i Vijetnamskim ratom (1963.-1975.) pri čemu ističe kako je ukupno 1 093 613 djece migriralo u drugu zemlju zbog posvojenja u periodu od 1948.-2022. Lovelock (2000., prema Zhang i Lee, 2011) i Melosh (2002, prema Zhang i Lee, 2011) navode kako su na makro razini, *push*² faktori za međunarodno posvojenje obično uključivali rat i ratne posljedice, ekstremno siromaštvo, socijalne politike i društveni preokret. Težnja pomaganju djece, ponajprije zbog humanitarnih i prirodnih katastrofa i nepogoda, obilježila je međunarodno posvojenje 20. stoljeća. Ipak, Selman (2002) navodi kako trendovi pokazuju da motivi za međunarodnim posvojenjem nisu vezani isključivo uz humanitarne odgovore na rat i konflikte, već kao takvi postaju privlačna opcija za parove koji imaju teškoće vezane uz plodnost (pogotovo u zapadnim društvima) koji mogu, ali i ne moraju biti motivirani željom da pomognu djeci u nevolji.

Davis (2011., prema Kolarević i Blažeka Kokorić, 2019) navodi i opisuje pet valova prakse međudržavnog posvojenja. Početak prvog vala započinje krajem Drugog svjetskog rata, a traje sve do 1962. godine. On je obilježen humanitarnim djelovanjem pojedinaca koji su imali želju spasiti djecu siromašnih i uništenih zemalja Azije i Europe. Početak drugog vala međunarodnog posvojenja obilježava posvojenje djece iz Srednje i Južne Amerike, a u fokus se stavlja stvaranje obiteljskog okruženja za djecu čije su zemlje porijekla pogođene političkom i ekonomskom nestabilnosti. Javier i suradnici (2007, prema Kolarević i Blažeka Kokorić, 2019) navode kako je u drugom valu došlo do smanjenja stope fertiliteta, ali i smanjenja broja djece bijele rase koja nemaju teškoće u razvoju, a koja su posvojena u domicilnoj državi. Treći val

² Predstavljaju nešto zbog čega ljudi žele napustiti mjesto ili pobjeći iz određene situacije, a u ovom slučaju oni se odnose na faktore koji dovode do pojavnosti međunarodnog posvojenja

počinje padom komunizma i širenjem samog instituta međudržavnog posvojenja na istok europskih zemalja, dok je u fokusu četvrtog vala Kina kao zemlja koja je i u prvom valu bila vodeća prema broju međunarodno posvojene djece. Posljednji, peti val karakterizira međunarodno posvojenje djece iz afričkih zemalja.

Trend međunarodnog posvojenja od početka 2000.-ih ukazuje na pad na svjetskom nivou (Selman, 2023), a smatra se kako za to ne postoji jedan uzrok, već je ono spoj pravnih, društvenih, političkih, kulturnih, ekonomskih i znanstvenih promjena. Rochat i Richter (2007) navode kako su povećane odluke majki da radije zadrže nego se odreknu izvanbračnog djeteta, dakako imale značajnu ulogu u smanjenju broja djece koja ispunjavaju pretpostavke za posvojenje unutar države. Osim ovog razloga, do smanjenja broja djece koja ispunjavaju pretpostavke za posvojenje došlo je zbog opadanja stigme, razvoja socijalnih usluga i naknada (ponajprije usluga podrške) na način da samohrano roditeljstvo postane izvediva opcija (Hollingsworth, 2003, Johnson, 2005, O'Halloran, 2006). Uz to, Topčić-Rosenberg (2017) navodi kako države unaprjeđuju vlastite sustave skrbi te time rastu standard i interes unutar samih zemalja.

Tablica 3.1.1.

Broj međunarodnih posvojenja u zemljama koje posvajaju i iz kojih se posvaja u 2004. i 2021.g.

Države	Zemlja posvojenja djeteta			Zemlja porijekla djeteta			
	2004.	2021.	2004.- 2021.	Države	2004.	2021.	2004.- 2021.
SAD	22 988	1 785	186 061	Kina	13 412	11	89 647
Italija	3 402	680	46 589	Rusija	9 450	49	51 639
Španjolska	5 541	171	37 512	Etiopija	1 534	10	32 438
Francuska	4 079	252	35 121	Gvatemala	3 425	2	21 533
Kanada	1 949	384	21 225	Kolumbija	1 749	498	18 649
TOP 5	37 959	3 272	326 508	TOP 5	29 570	570	213 906
Švedska	1 109	118	10 015	Ukrajina	2 119	311	16 428
Nizozemska	1 307	75	9 189	Južna Koreja	2 239	222	16 051
Njemačka	744	64	7 147	Vijetnam	492	108	12 913

Norveška	706	62	4 661	Haiti	1 169	91	12 795
Danska	528	32	4 582	Indija	1 067	467	10 917
TOP 10	42 353	3 623	362 102	TOP 10	36 656	1 769	283 010
Belgija	470	66	4 497	Filipini	410	158	7 309
Švicarska	567	41	3 713	Tajland	535	268	5 743
Australija	370	42	3 452	Kazahstan	899	0	5 673
Irska	398	11	3 113	Brazil	487	20	4 939
UK	333	61	2 903	Bugarska	395	207	4 914
Finska	289	67	2 552	TOP 15	39 394	2 223	311 588
Izrael	226	3	1 622	Poljska	407	8	4 685
Novi Zeland	339	10	724	Kina (Tajvan)	186	97	4 168
Malta	46	24	660	Južna Afrika	241	128	3 623
Luksemburg	56	7	443	D. R Kongo	15	0	3 464
Island	29	4	260	Nigerija	100	138	3 190
Slovenija	n/a	23	241	TOP 20	40 331	2 793	330 718
Cipar	3	1	82	SAD	132	94	3 059
Andora	3	0	51	Mađarska	70	148	2 685
Monako	n/a	0	25	Peru	117	31	2 004
UKUPNO	45 482	3 983	386 440	Nepal	289	0	1 991
				Uganda	17	12	1 917
				TOP 25	40 593	3 078	342 374

Izvor: Selman (2023)

U prikazanoj tablici 3.1.1. podaci pokazuju kako najveći broj posvojenja u svijetu imaju SAD, Italija, Španjolska, Francuska i Kanada s ukupno 326 508 posvojenja u periodu između 2004. i 2021. godine. Gotovo polovica ukupnog broja posvojenja (48%) odnosi se na ona ostvarena u SAD-u. S druge strane, Kina, Rusija, Etiopija, Gvatemala i Kolumbija, prema Selmanu (2023) predstavljaju top 5 zemalja porijekla djeteta s ukupnim brojem od 213 906 posvojenika u periodu od 2004. do 2021. godine. Zanimljiva je činjenica kako je SAD jedina država koja se nalazi u obje

kategorije zemalja tako što se nalazi u top 5 zemalja posvojenja djeteta, ali i top 25 zemalja porijekla djeteta.

Neki autori navode kako se u zemljama poput Koreje, Južne Afrike, Gvatemale, Rumunjske i Kambodže roditelji boje osude te mogu pretrpjeti društvenu, odnosno fizičku kaznu ako se otkrije njihovo odricanje djeteta (Baden i sur., 2013). Detaljnije istražujući, Högbachka (2012., prema Baden i sur., 2013) navodi kako je odricanje djeteta u Južnoj Africi ekvivalent značenju bacanja djeteta u kantu za smeće, a u Kini samo napuštanje predstavlja odustajanje od djeteta (Johnson, 2004, prema Baden i sur., 2013). Ipak, O'Halloran (2006) ističe kako pritisak biološkim roditeljima da se odreknu vlastitog djeteta zbog financijske dobrobiti čine duboko siromaštvo i druge teškoće u nerazvijenim zemljama. Uz to, važna komponenta je subjektivna perspektiva roditelja jer se nerijetko događa da će biološki roditelji lakše napustiti dijete ako osjećaju da će time djetetu šansu za bolju skrb (Wallace, 2003, O'Halloran, 2006).

Tablica 3.1.2.

Postotci međunarodnih posvojenja prema kontinentima u 2005., 2008., 2012., 2018. i 2021.g

Kontinenti	2005.	2008.	2012.	2018.	2021.	2005.- 2021.
Afrika	8%	17%	27%	15%	18%	16%
Azija	47%	35%	35%	46%	36%	40%
Europa	25%	21%	24%	20%	22%	23%
Južna Amerika	18%	24%	12%	16%	22%	18%
Ostalo (Centralna Azija, Kanada, Oceanija, SAD)	2.4%	3.4%	1.5%	2.5%	2.0%	2.6%

Izvor: Selman (2023)

Tablica 3.1.2. prikazuje kako uvjerljivo najveći postotak posvojenja ima Azija s najvećom vrijednošću dosegnutom 2005. godine, dok najmanji postotak posvojenja ima kategorija kojoj pripadaju Centralna Azija, Kanada, Oceanija i SAD. Dowling i Brown (2009) ističu kako se Kina služi međunarodnim posvojenjem kao mjerom

redukcije djece u institucijama, istovremeno usmjeravajući i zadovoljavajući potrebu djece za obiteljskim životom.

4. Pravna regulativa u kontekstu međunarodnog posvojenja u Hrvatskoj

Međunarodno posvojenje regulirano je dokumentima koji se mogu podijeliti na one Vijeća Europe, Ujedinjenih naroda i haške konvencije (Kadić, 2022). Europska Unija (2022, prema Kadić, 2022) nema jedinstveni dokument koji uređuje međunarodno posvojenje unutar država članica, no sve države članice suglasne su oko temeljnih načela koja uključuju odobrenje za posvojenje, pristanak bioloških roditelja te najbolji interes djeteta. Glavni međunarodni izvori za institut međunarodnog posvojenja su Konvencija Ujedinjenih Naroda iz 1989. godine te Haška Konvencija o zaštiti djece i suradnji glede međunarodnog posvojenja iz 1993. godine. Temeljno načelo u postupcima posvojenja je svakako najbolji interes djeteta. On je naveden u Konvenciji UN-a o pravima djeteta u članku 21. koji propisuje da se u postupcima posvojenja najveća moguća pozornost treba pridati najboljem interesu djeteta. Uvažavanje načela “najboljeg interesa djeteta” danas čini temelj gotovo svih pravnih poredaka u svijetu (Župan, 2019).

Ustav kao krovni propis Republike Hrvatske propisuje dužnost države i svakog pojedinca spram zaštite djece, obitelji i mladih što je i razrađeno člancima 62. i 63. Ustava (56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14). Također, u članku 64. Ustava (56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14), navodi se kako država osobitu skrb posvećuje maloljetnicima koji nemaju roditelje ili o kojima roditelji ne brinu, odnosno djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Uz Ustav, u hrvatskom se zakonodavstvu obiteljski odnosi uređuju Obiteljskim zakonom kao temeljnim koji ponajviše u članku 180. specifično uređuje institut posvojenja. Osim navedenih zakona, važno je spomenuti i Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem te Pravilnik o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost za posvojenje, sadržaju stručnog mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje, metodama utvrđivanja podobnosti i

prikladnosti, sadržaju izvješća o djetetu, vođenju registra o potencijalnim posvojiteljima te načinu vođenju registra o posvojenjima (Stojanović, 2023).

4.1. Konvencija o pravima djeteta (1989.) i načelo najboljeg interesa djeteta

Najbolji interes djeteta je pravni standard, načelo kojem se teži u gotovo svim postupcima koji su vezani za dijete. Međutim, ne postoji jedna općeprihvaćena definicija najboljeg interesa djeteta koja bi objašnjavala što je to najbolji interes za svako dijete, što podrazumijeva i kako ga se prepoznaje u konkretnom postupku. Konvencija ne daje konkretnu definiciju onoga što čini najbolji interes djeteta. Hrabar (1994) navodi kako je sama definicija određiva, ali istovremeno neodređena jer se u različitim društvima i vremenskim točkama to načelo neće tumačiti jednako. Ipak, Hrabar (1994.:209) daje vlastitu definiciju najboljeg interesa djeteta u pogledu toga što ono znači za svako dijete kad kaže: „Odrediti što je u konkretnom slučaju interes djeteta znači proniknuti u srž svakog djeteta i okolnosti koje ga okružuju. Treba pomno voditi računa o svim pojedinostima i mudro odlučiti. Postupanje u skladu s najboljim interesom djeteta značit će donošenje odluke u skladu s onim što bi dijete za sebe (i o sebi) odlučilo kada bi za to bilo sposobno.“

Konvencija o pravima djeteta (1989) djetetu jamči pravo da ono živi s roditeljima, ali ostavljajući mogućnost da ono bude odvojeno od njih ukoliko nadležna tijela procijene da je u konkretnoj situaciji to najbolji interes djeteta. Uz to, Konvencija (1989) obvezuje države da osiguraju i pruže posebnu pomoć i zaštitu u situacijama kada je dijete izdvojeno iz obiteljske sredine radi svoje dobrobiti. Naglasak stavlja na to da posebnu pažnju posvete dobrobiti djeteta, a da dijete koje je subjekt u međunarodnom posvojenju bude izjednačeno u zaštiti i standardima kao i dijete koje je subjekt posvojenja unutar vlastite države (Konvencija, 1989).

4.2. Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem (1993.) i zahtjev za međunarodno posvojenje država ugovornica

Nakon Drugog svjetskog rata i rapidnog povećanja broja posvajanja djece iz zemalja pogođenih ratnim i drugim stradavanjima, javila se potreba uređenja pravnog instituta međunarodnog posvojenja. Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji s međunarodnim posvojenjem iz 1993. godine (u nastavku: Haška konvencija iz 1993.

g.) ratificirana je 2013. godine Zakonom o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem te se u postupcima međunarodnog posvojenja (2013) primjenjuje od 1.4.2014. godine. Haška konvencija iz 1993.g. u 1. i 2. članku ističe kako se ona primjenjuje samo u onim slučajevima kada se zasniva trajni odnos između djeteta i roditelja (Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, NN 5/2013). U članku 4. Haške konvencije iz 1993. propisani su uvjeti koji moraju biti kumulativno ispunjeni kako bi se ostvarilo međunarodno posvojenje (Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, NN 5/2013). Uvjeti se odnose na utvrđivanje prikladnosti posvojitelja za posvojenje, podobnost djeteta za posvojenjem kao i njegova informiranost o učincima posvojenja sukladno njegovoj dobi, slobodu ulaska i trajnog boravka u državi primateljici te da je s posvojiteljima provedeno savjetovanje. Jakovac-Lozić (2006) navodi kako se Haška konvencija iz 1993.g. primjenjuje samo kada dijete napušta svoju državu i odlazi u državu primateljicu, odnosno državu posvojenja.

Pri izboru države posvojenika, važno je da potencijalni posvojitelji provjere je li država posvojenika ugovorna stranka Haške konvencije iz 1993.g., odnosno kakav je zakonski okvir te države te koliko se djece posvoji unutar te države. Konkretnije, koliko se djece posvoji međunarodnim posvojenjem, koji su kriteriji potencijalnih posvojitelja (npr. bračni status), postoje li uvjeti vezani za djecu (npr. zdravstveno stanje) ili neke druge obveze (npr. naknada troškova) te uvjeti vezani uz broj posjeta i razdoblje boravka u zemlji posvojenika (Topčić-Rosenberg, 2017). Prilikom predaje zahtjeva za međunarodnim posvojenjem pri nadležnom područnom uredu Hrvatskog zavoda za socijalni rad, potencijalnim posvojiteljima će sam proces biti olakšan ako je država posvojenika potpisnica Haške konvencije iz 1993.g. Ukoliko je država posvojenika potpisnica Haške konvencije iz 1993.g., nakon što se potencijalni posvojitelji upišu u registar i upute zahtjev za međunarodnim posvojenjem Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Službi za međunarodnu suradnju u području zaštite djece i koordiniranju sustava socijalne sigurnosti, sva buduća komunikacija između zemlje posvojenika i zemlje posvojitelja odvijat će se preko Središnjih tijela država potpisnica (Topčić-Rosenberg, 2017).

Važno je istaknuti kako će u nekim predmetima međunarodnog posvojenja biti potrebno priznavanje strane odluke o posvojenju (Župan, 2019), kada je primjerice, Republika Hrvatska država primateljica, a neka druga država, država podrijetla djeteta. Župan (2019) navodi kako se slično može dogoditi i ukoliko je međunarodno posvojenje zasnovano izvan granica RH, ali se posvojitelji odluče preseliti u RH pri čemu će trebati priznati stranu odluku kako bi se mogla ostvarivati pripadajuća prava. Haška konvencija iz 1993. nalaže automatsko priznavanje posvojenja zasnovanih prema Konvenciji za sve države članice (Zakonom o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, 2013). Samo priznavanje odluke propisano je člankom 26. Haške konvencije iz 1993., a odnosi se na priznavanje pravnog odnosa roditelj-dijete između djeteta i njegovih posvojitelja, priznavanje roditeljske odgovornosti za dijete od strane posvojitelja te prestanak ranije postojećeg pravnog odnosa između djeteta i njegovih ili njezinih majke i oca, ako posvojenje ima takav učinak u državi stranci gdje je zasnovano (Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, NN 5/2013). Ipak, u članku 24. Haške konvencije iz 1993. propisano je, kako se vodeći računa o najboljem interesu djeteta, priznanje posvojenja može odbiti državi ugovornici samo ako je posvojenje očigledno u suprotnosti s njezinim javnim poretom.

U *Vodiču kroz međunarodno posvojenje*, detaljnije su opisani i objašnjeni koraci za potencijalne posvojitelje koji odluče posvojiti dijete čija država nije ugovornica Haške konvencije iz 1993.g. pri čemu je važno istaknuti kako u tom slučaju glavninu komunikacije i papirologije obavljaju sami potencijalni posvojitelji. Nerijetko može doći do povrede najboljeg interesa djeteta i same zlouporabe instituta međunarodnog posvojenja zbog čega je važno istaknuti kako je Vrhovni sud RH (2023) donio preporuku kako bi poboljšao praksu međunarodnog posvojenja u Hrvatskoj (Stanojević, 2023). Pri tome, u preporuci stoji da ukoliko potencijalni posvojitelji žele posvojiti dijete u državi koja nije popisnica Haške Konvencije, radi pravne sigurnosti će se provjeri autentičnost podnijetih isprava putem međunarodne pravne pomoći (Vrhovni sud RH, 2023).

5. Uloga stručnjaka u procesu posvojenja

Glavna uloga stručnjaka na početku procesa posvojenja svakako je procjena podobnosti i prikladnosti za posvojenje potencijalnih posvojitelja u odnosu na

obilježja i potrebe djeteta. U članku 2. Pravilnika o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost za posvojenje, sadržaju stručnog mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje, metodama utvrđivanja prikladnosti i podobnosti, sadržaju izvješća o djetetu, vođenju registra o potencijalnim posvojiteljima te načinu vođenja registra o posvojenjima (u nastavku: Pravilnik o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost za posvojenje). Pri tome, podobnost se odnosi na zakonski definirane pretpostavke na strani potencijalnih posvojitelja, a prikladnost na fizičke, psihičke i emocionalne osobine koje osobu čine prikladnom za zadovoljenje potreba djeteta (Pravilnik o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost, NN 106/2014). U Pravilniku o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost (NN 106/2014) navedene su radnje i postupci koje obavlja socijalni radnik, a koje psiholog te što donose zajedno kao stručni tim. Članak 9. spomenutog Pravilnika (NN 106/2014) navodi kako se na temelju socijalne anamneze, procjene osobnih, obiteljskih čimbenika i čimbenika okruženja od značaja za roditeljske sposobnosti, mišljenja psihologa, preporuke stručnog tima o sposobnostima podnositelja zahtjeva izrađuje zajedničko stručno mišljenje. Područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad (HZSR) je u slučaju pozitivnog stručnog mišljenja obavezan potencijalne posvojitelje upisati u registar potencijalnih posvojitelja (Pravilnik o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost NN 106/2014). Bez obzira na to žele li potencijalni posvojitelji posvojiti dijete iz vlastite zemlje ili neke druge, moraju biti upisani u registar potencijalnih posvojitelja.

Potencijalni posvojitelji obavezni su pohađati Školu za posvojitelje, koju provode Područni uredi HZSR-a te udruge *Adopta* i *Na drugi način* kako bi se na taj način pripremili za posvojenje, spomenute rizike, moguće prepreke, ali i informacije vezane uz to na koji način komunicirati s djetetom, kako njegovati njegovu kulturu, jezik i sve ono što ono „nosi“ sa sobom, o čemu će više riječi biti u nastavku. Grgec-Petroci i Marčetić-Kapetanović (2015) navode kako je taj program zapravo selekcijskog karaktera jer na temelju njega, potencijalni posvojitelji dobivaju spoznaju jesu li spremni na ulogu posvojitelja ili ne. Podaci ukazuju na to da su se osobe koje su sudjelovale u edukaciji osjećale spremnije i kompetentnije za suočavanje s izazovima posvojenja (Barać i Laklija, 2015). Uz sve ono što potencijalni posvojitelji dobiju kroz edukaciju, važno je da ih stručnjak uputi u specifičnost procesa međunarodnog

posvojenja. Pri tome, valja im naglasiti kako je izbor države porijekla djeteta u potpunosti na njima s time da će stručnjak naglasiti razliku postupka ukoliko država porijekla djeteta nije, odnosno je potpisnica Haške konvencije iz 1993. što je spomenuto u poglavlju ranije (Topčić-Rosenberg, 2017).

Dakako, uloga stručnjaka ne prestaje nakon što se posvojitelji odluče na državu porijekla djeteta jer se tada uloga proširuje na informiranje o načinima i mogućnostima održavanja kontakata s djetetom kao i planiranja posjeta. Pri tome, stručnjak informira potencijalne posvojitelje da većina zemalja uvjetuje određeni broj posjeta ili čak provedeno razdoblje u zemlji porijekla djeteta (Topčić-Rosenberg, 2017). Hanna (2007) naglašava kako je stručnjak taj koji potencijalnim posvojiteljima daje informacije o djetetu, njegovom karakteru, navikama, mogućim poteškoćama i slično. Također, informacije o djeci bi trebale pružati pisana izvješća, slike, videa ili druge materijale, a roditelje valja upozoriti da ti zapisi mogu biti netočni (Pindurghes i sur., 2013, prema O'Dell i sur., 2015) zbog čega moraju biti svjesni kako imaju pravo tražiti više informacija o djetetu. Paralelno s time, stručnjaci u zemlji porijekla rade s djetetom na pripremi za posvojenje, dok se stručnjaci u zemlji posvojitelja bave njihovom pripremom. Posebnu pozornost stručnjaci pridaju očekivanjima posvojitelja i potencijalnim rizicima s naglaskom na kulturnu različitost kako bi bili što spremniji na sve ono što ih očekuje jednom kada dijete dođe u obitelj. Pri smještanju djeteta u obitelj, stručni tim nadležnog Područnog ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad će doći u obilazak obitelji i kontinuirano pratiti adaptaciju djeteta.

6. Čimbenici vezani uz međunarodno posvojenje koji doprinose interesu potencijalnih posvojitelja

Rochat i Richter (2007) navode kako se većina zapadnog društva suočava s padom stope fertiliteta unazad zadnjih nekoliko desetljeća, pri čemu ističu kako Sjedinjene Američke Države nisu iznimka što dokazuju podacima da imaju najveće povećanje međunarodnog posvojenja pri čemu su zaslužne za gotovo više od polovice svih posvojenja diljem svijeta. Autori Masher i Bachrach (1996., prema Zhang i Lee, 2011) te Jones (2008) navode kako su stope neplodnosti relativno konstantne te kako dolazi do povećanja broja žena bez djece koje su odgađale trudnoću i udaju zbog obrazovanja i želje prema napretku karijere ili nekih drugih interesa. Zašto je onda međunarodno

posvojenje privlačnije potencijalnim posvojiteljima u odnosu na ono unutar države iako trendovi pokazuju pad istog?

Johnson (2005) navodi kako posvojenje postaje popularna metoda izgradnje obitelji. Vijesti o „gladnoj djeci u Africi“ i/ili stradavanje roditelja u ratnim zbivanjima potiču nas na iskazivanje pomoći što se manifestira i u kontekstu posvojenja (Topčić-Rosenberg, 2017). S druge strane, Hollingsworth i Ruffin (2002) ističu kako rastući trend otvorenosti u posvojenju, unutar države u kojem su kontakti s biološkim roditeljima poticani, doprinosi činjenici da se potencijalni posvojitelji češće okreću međunarodnom posvojenju. Osim toga, faktori koji dovode do toga da je međunarodno posvojenje privlačnije mogu se podijeliti u nekoliko kategorija: dob djeteta, spol djeteta, zdravlje, vrijeme čekanja odnosno realizacije postupka te kontakt s biološkim roditeljima.

Kao u većini procesa, dominantnu ulogu ima novac, odnosno platežna moć pojedinca. Rochat i Richter (2007) navode kako potencijalni posvojitelji mogu imati veći izbor u pogledu dobi i pozadine djeteta te kraći vremenski period čekanja ako su spremni potrošiti veću svotu novca u odnosu na onu koju bi potrošili na posvojenje unutar vlastite države. Osim toga, podaci pokazuju kako je vrijeme čekanja za posvojenje unutar vlastite države dulje neovisno o bogatstvu, dok bogatstvo, odnosno kupovna moć često mogu olakšati (ubrzati) proces međunarodnog posvojenja (Rochat i Richter, 2007). Fisher (2003., prema Zhang i Lee, 2011) ističe godine djeteta kao jedan od faktora, pri čemu su djeca koja se posvajaju međunarodno često mlađa od pet godina. Većina posvojitelja koji prvi put posvajaju dijete iskazuju preferenciju novorođenčadi, a nekolicina ih želi stariju djecu (Zhang i Lee, 2011). Slično navode i Biehal i suradnici (2011., prema Sladović Franz, 2015) iskazujući podatak veće vjerojatnosti posvajanja djeteta, dok je za stariju djecu uspješnije dugotrajno udomiteljstvo. Isto potvrđuju i trendovi koji pokazuju da je veći interes za mlađom djecom i djecom urednog rasta i razvoja (O'Halloran, 2006) ističući npr. čest problem pojave fetalnog alkoholnog sindroma kod djece ovisnika (Zhang i Lee, 2011). Iako preferencije vezane uz spol nisu istražene, podaci Američkog popisa stanovništva (2003) pokazuju kako je posvojeno više curica nego dječaka s naglaskom na to da su žene (pogotovo neudane) generalno odabirale posvojiti žensko dijete.

Osim dobi, spola, zdravstvenog statusa i vremena čekanja, istraživanje Dorrova (2006) objašnjava kako je model manjinskog diskursa dodatno potaknuo potencijalne posvojitelje da posvajaju djecu iz Azije prije nego djecu drugih rasa i manjina. Prema modelu manjinskog diskursa koji je započeo 60-ih godina prošlog stoljeća, Azijati se prepoznaju kao inteligentniji i marljivi te asimiliraniji u odnosu na druge manjinske skupine. Uz to, Topčić-Rosenberg (2017) navodi kako se jedan od razloga popularizacije međunarodnog posvojenja odnosi na to da živimo multikulturalnost i transetičnost pa to isto želimo iskazati kroz svoju obitelj. Također, vrlo važan faktor koji doprinosi popularizaciji međunarodnog posvojenja jest svakako smanjen ili gotovo nepostojeći kontakt s biološkim roditeljima. Hollingsworth (2003) naglašava kako činjenica da biološki roditelji neće promijeniti svoju odluku (o napuštanju djeteta) pomaže posvojiteljima da se osjećaju sigurnije, a slično su potvrdili ispitanici Australskog istraživanja o motiviranosti za posvojenje (Luu i sur., 2019). Naposljetku, činjenica da poznajemo nekog tko je posvojio dijete putem međunarodnog posvojenja, može nas motivirati da i sami odaberemo taj put stvaranja vlastite obitelji (Topčić-Rosenberg, 2017).

7. Motiv(acija) u kontekstu roditeljstva i posvojenja

Maslow (1943) smatra da svaki čovjek ima urođene težnje koje ga potiču da se razvija, raste, realizira sebe i postane ono što je u stanju postati. Urođene težnje, odnosno motive, Maslow (1943) naziva potrebama koje prema njemu čine pet grupa motiva koje potiču naše djelovanje. Prvu skupinu čine fiziološke potrebe (npr. hrana, voda), zatim potrebe za sigurnošću (npr. obiteljska, radna), potom potreba za ljubavlju i pripadanjem (npr. prijateljstvo, obitelj), potreba za poštovanjem (npr. poštovanje drugih, samopoštovanje) te na posljetku samoaktualizacija (npr. moralnost, kreativnost). Sama definicija motiva ne govori gotovo ništa o kontekstu pojavnosti motiva kod posvojenja. Ipak, autor ove teorije potreba navodi kako se zadovoljenje potreba postiže tako da se skupine potreba zadovoljavaju korak po korak. Konkretnije, pojedinac mora zadovoljiti fiziološke potrebe kako bi potrebe za sigurnošću mogle biti zadovoljene. Upravo zbog toga, Maslow (1943) navodi da unatoč tome što potrebe za ljubavlju i sigurnošću nisu fundamentalne kao prethodne dvije, mogu obuzeti čovjeka upravo onda kada su fiziološke i potrebe za sigurnošću zadovoljene. Može se reći kako bi se u motive, odnosno potrebu za ljubavlju i pripadanjem mogla svrstati i želja za

djetetom/djecom jer srž ove skupine potreba čine upravo želja da se nekome pripada i da nekoga voli.

Motivacija se može definirati kao unutarnja i interindividualna varijabilnost u ponašanju koja nije posljedica samo individualnih razlika u sposobnostima ili velikih zahtjeva okoline koji ga prisiljavaju na djelovanje (Vroom 1964., prema Kanfer, 1990). Hoghughi (2004) navodi kako motivaciju predstavljaju dinamičke radnje koje se mogu oblikovati unutarnjim čimbenicima u vidu individualnog iskustva ili vanjskim čimbenicima kao što su socijalne, ekonomske ili profesionalne nepredviđene situacije. Promatrajući motivaciju u posvojenju treba uzeti u obzir specifičnost roditeljstva jer se u većini slučajeva posvojenje (nakon neuspjele prokreacije) javlja kao zadnja alternativa roditeljstvu što negativno utječe na psihičko funkcioniranje budućih roditelja što zatim posljedično oblikuje i individualnu motivaciju za posvojenje (White i McQuillan, 2006, Goldberg i sur., 2009, Wang i sur. 2021, prema Soares i sur., 2023).

7.1. Motivacija za roditeljstvom

Klasična teorijska podjela motiva vezanih za posvojenjem kao takva nije usklađena zbog čega je u ovom slučaju prvo prikazana klasifikacija motiva za roditeljstvom (kao jednakovrijednim pojmom). Tucak-Junaković (2011) navodi kako je same motive koji utječu na odluku o imanju djece teško ispitati budući da se to pitanje odnosi na intimno područje supružničkog života (ukoliko govorimo o partnerstvu). Roditeljstvo se odnosi na odlučivanje za djecu, preuzimanje i prihvaćanje roditeljske uloge i redefiniranje vlastitih ciljeva, vrijednosti kao i doživljaja vlastite vrijednosti zbog emocionalnog i materijalnog ulaganja i ulaganja napora, zbog nagrade u emocionalnoj povezanosti i doživljaju djetetova uspjeha i razvoja. Sastoji se od dužnosti i prava roditelja, kao i prava djeteta, koja su osim prirodnim odnosima povezanosti i ljubavi koji među njima postoje, uređeni i pravno (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Rabin (1965., prema Lacković-Grgin, 2011) motive za roditeljstvo grupirao je u četiri kategorije: altruističnu, fatalističnu, instrumentalnu i narcističnu motivaciju. Fatalistična motivacija se odnosi na uvjerenje da je reprodukcija neizbježna, odnosno stav da su ljudi predodređeni imati djecu, te oni to smatraju zakonom prirode i dijelom

ljudske sudbine i postojanja, Božjom voljom (Lacković-Grgin, 2011). Pojedinci koji su fatalistično motivirani osjećaju potrebu za održavanjem kontinuiteta ljudskog roda, a situacija u kojoj se dijete rabi kao sredstvo postizanja određenog (roditeljskog) cilja (npr. pomoć u starosti, nasljedstvo, materijalna dobit) odnosi se na instrumentalnu motivaciju (u kontekstu roditeljstva o kojem se i govori). Konkretnije, dijete se smatra sredstvom postizanja određenog cilja. Sljedeća kategorija motivacije odnosi se na narcističnu motivaciju. Gerson (1983) navodi kako pojedinci koji su narcistično motivirani očekuju da će dijete pridonijeti i povećati vrijednost njih kao roditelja te povećati njihov osjećaj zadovoljstva sobom, ali će predstavljati dokaz njihove maskuliniteti i feminiteti, odnosno seksualne sposobnosti. Kod narcistično motiviranih pojedinaca, manje je vjerojatno da bi se odlučili posvojiti dijete jer roditeljstvo gledaju iz drugačijeg aspekta od pojedinaca koji su altruistično motivirani, budući da nisu vođeni željom za djecom, ljubavlju ili emocionalnim razlozima. Takvi ljudi često žele djecu kako bi se dokazali, no skrb im potom predstavlja veliku brigu.

Motivacija za roditeljstvo može biti uvjetovana višestrukim i različitim razlozima, a roditeljstvo koje započinje jednom vrstom motiva (primjerice fatalističkim), može kasnije biti obogaćeno i drugim vrstama (primjerice altruističkim motivom). Altruistična motivacija uključuju nesebične motive za roditeljstvom pod vidom naklonosti i želje za djecom, ljubavi prema djeci te potrebama za odgajanjem i brigom. Osobe koje iskazuju altruističnu motivaciju imaju želju djeci pružiti ljubav i zaštitu, a sami imaju potrebu za bliskim odnosom s drugim ljudskim bićem. Altruistični se motivi često javljaju upravo kod (potencijalnih) posvojitelja koji imaju aspiracije ka posvojenju općenito, pa i onom međunarodnom (Zhang i Lee, 2011). Uz prisutan altruizam navodi se i solidarnost (Tybee, 2003).

7.2. Motivacija za posvojenjem

Posvojenje je ranije bilo usmjereno na zadovoljenje potreba odraslih: kako bi dobili nasljednika, kako bi dobili pomoć u obavljanju poslova i/ili kako bi osigurali skrb i brigu u starosti, dok je danas u fokusu ranije spomenuti najbolji interes djeteta (Sladović Franz, 2015). S druge strane, O'Halloran (2006) navodi kako danas posvojitelji „traže“ bebe koje su urednog razvoja i od kojih su biološki roditelji „odustali“. Ipak, posvojitelji su generalno od strane društva prepoznati kao spasitelji, dobrotvori, altruistični i nesebični pojedinci, unatoč tome što su stigmatizirani

presumpcijom neplodnosti (Krusicwicz i Wood, 2001., prema Baden i sur., 2013). Kao što je ranije bilo navedeno, bitan faktor motiviranja za međunarodno posvojenje čini poznavanje nekoga tko je posvojio dijete istim tim putem. Istraživanje Berrya i suradnika (1996., prema Malm i Welti, 2010) ističe kako do stimulacije ka motivaciji za posvojenjem dolazi ako su potencijalni posvojitelji ranije imali kontakt s posvojenjem, bilo kroz poznavanje djeteta u samom procesu ili poznavanje druge djece u sličnim situacijama.

Različiti oblici posvojenja prema Pinderhughesu i Brodzinskyem (2019) motivirani su različitim motivima posvojenja. Tako će se posvojitelji koji imaju poteškoća s plodnošću odlučiti za posvojenje unutar države, a oni koji su potaknuti željom da djetetu osiguraju dom, da se postigne financijski realnija opcija ili slijedi najbrži put do posvojenja odlučit će se za posvojenjem nakon udomiteljstva. Prema navedenim autorima, međunarodno je posvojenje najčešće motivirano željom da se izbjegne kontakt s biološkim roditeljima. Slične nalaze daju i Welsh i suradnici (2008., prema Malm i Welti, 2010) pri čemu ističu da su razlozi poput „želje za posvojenjem“, „zabrinutosti vezane uz kontakt s biološkim roditeljima“, „humanitarnih razloga“ te „neplodnosti“ najistaknutiji motivacijski faktori vezani uz međunarodno posvojenje. Ipak, Malm i Welti (2010) navode kako su posvojitelji generalno motivirani nekim brojem motiva dok je jedan dominantan. Soares i suradnici (2023) su u svom istraživanju grupirali motivaciju za posvojenjem u tri kategorije: motivaciju usmjerenu na sebe, motivaciju usmjerenu na dijete i kombinaciju motivacije usmjerene na sebe i na dijete. Ovakva klasifikacija obuhvaća glavninu motiva koji se koriste u literaturi, a dodatno će biti objašnjeni i religijski motivi kao oni koji ne čine spomenutu tipologiju, ali su jednako prisutni u literaturi.

7.3. Motivacija usmjerena na sebe

Prema Soaresu i suradnicima (2023) motivacija usmjerena na sebe (misli se na posvojitelje) u sebi sadrži četiri motiva: biološke prepreke, usamljenost/popunjavanje praznine, posvojenje kao životni projekt te proširenje obitelji. Ova četiri spomenuta motiva u sebi uključuju nekoliko potkategorija motiva u koje se ubrajaju neplodnost, biološka nemogućnost začeća, (posvojenje kao) zadnja mogućnost za roditeljstvo, zdravstveni rizik, dijeljenje, druženje i individualno te partnersko ispunjenje i gubitak djeteta.

7.3.1. Biološke prepreke

Najistaknutiji motiv za međunarodno posvojenje u kontekstu motivacije orijentirane na sebe su svakako biološke prepreke. Kohn-Willbridge i suradnici (2021) su u svom istraživanju dobili podatak kako je neuspjeh oplodnje bio preteča odluke o posvojenju. Konkretnije, sve ispitanice su započele svoju priču referirajući se na (ne)plodnost sugerirajući da je taj gubitak bio vezan ne samo uz motivaciju za posvojenjem, već i za vlastitim identitetom kao posvojiteljicom. Soares i sur (2023) potvrđuju prethodne rezultate u svom istraživanju navodeći kako je za neke sudionice sama teškoća začeća bila dovoljna za redefiniranje roditeljstva i uključivanje u proces posvojenja. Za druge je, ipak, neuspjeh medicinski potpomognute oplodnje bio okidač ka posvojenju. Uz to, valja spomenuti i rezultat istraživanja Jonesa (2008) koji navodi kako će udane žene koje imaju probleme vezane uz plodnost vjerojatnije poduzeti korake ka posvojenju. Ipak, Soares i suradnici (2023) ističu kako je neplodnost bio jednak motivator i kod žena i kod muškaraca, pri čemu će muškarci jednostavnije preuzimati inicijativu oko posvojenja u slučaju kada prepoznaju želju za roditeljstvom kod svoje partnerice.

7.3.2. Usamljenost i popunjavanje praznine

U motive koji pripadaju kategoriji usamljenosti i popunjavanje praznine pripadaju potkategorije dijeljenja, druženja i individualnog te partnerskog ispunjenja kao i gubitak djeteta. Prorada gubitka djeteta kroz proces tugovanja kao i nemogućnost začeća imaju važnu ulogu u roditeljskom emocionalnom iskustvu posvojenja (Brodzinsky, 1997., Goldberg i sur., 2009., prema Soares, 2023). Važno je istaknuti kako se tugovanje ne odnosi samo na gubitak djeteta u trudnoći ili tek rođenog djeteta, već kako se ono jednako tako odnosi i na proradu nemogućnosti začeća, odnosno vlastite prokreacije. Howell-Moroney (2014) u svom istraživanju navodi kako su se ispitanici koji su iskazivali ovakve motive referirali na želje da budu voljeni od strane djeteta i/ili da su imali dijete koje je preminulo, dok su ispitanici u istraživanju Soaresa i suradnika (2023) navodili kako se nisu osjećali potpuno te kako su željeli nekoga s kime bi mogli podijeliti svoja iskustva, odnosno svoj život.

7.3.3. Posvojenje kao životni projekt i proširenje obitelji

Proširenje obitelji i pogled na posvojenje kao cjeloživotni projekt predstavljaju motive koji se nerijetko vežu uz posvojitelje koji uz posvojenike imaju i biološku djecu. Štoviše, neki od njih su težili tome da je posvojenje srodnika dobro za njihovu obitelj, djecu, ali i socijalnu skrb za djecu (Frost i Goldberg, 2020). Pri tome je motiv posvojenja kao životnog projekta bio tumačen kao plan neovisno o biološkoj djeci i začecu (Soares i sur., 2023). Istraživanje motiva LGBTIQ+ osoba Coste i Taskera (2018) ukazalo je kako je želja za stalnom obitelji, odnosno traženje trajnosti bio značajan motiv prilikom razmatranja opcije posvojenja.

7.4. Motivacija orijentirana na dijete

Kao što je bilo spomenuto ranije, sljedeća kategorija motivacije posvojitelja odnosi se na onu usmjerenu na dijete. Motivacija usmjerena na dijete ubraja dva motiva: filantropske ideje te kontakt sa sustavom zaštite djece. Filantropske se ideje zapravo odnose na altruizam i ranije spomenutu solidarnost kao motive koji se često vezuju uz posvojenje. Kao što joj i samo ime kaže, ova se skupina motiva odnosi na aspiracije i želje kojima su u fokusu dijete i njegov boljitak u užem smislu u vidu pojedinca i obitelji te širem, na području lokalne zajednice i društva. Frost i Goldberg (2020) su u svom istraživanju prepoznali upravo altruizam kao najveći motivator za međunarodno posvojenje. Altruistični motivi uključuju širok raspon aspiracija od onih vezanih za promjene na makrorazini do onih na mikrorazini. Tako, oni uključuju želju za promjenom u svijetu (Tybee, 2003) ili želju da se „nešto“ napravi za društvo ili zajednicu (Howell-Moroney, 2014), želju da se djetetu omogući trajan dom (Malm i Welti, 2010), želju za pružanjem ljubavi te želju da se pomogne djetetu s teškoćama u razvoju (Howell-Moroney, 2014).

7.5. Kombinacija motivacije usmjerene na sebe i motivacije usmjerene na dijete

Smatra se da institut posvojenja objedinjuje dva komplementarna prava i cilja: pravo djeteta na obitelj i pravo odraslih na roditeljstvo (Jakovac-Lozić, 2006). Zadnja kategorija motivacija predstavlja kombinaciju motiva koji su istovremeno usmjereni i na dijete i na posvojitelje što i čini srž gore spomenutih prava. Pri tome, glavni motiv predstavlja roditeljstvo s dvije potkategorije motiva: želja za sinom/kćeri te želja za roditeljstvom. Ispitanici koji su jasno iskazali jedan od dva spomenuta motiva su bili oni koji su češće posvajali djecu koja su duže bila u biološkim obiteljima i koja su

prošla veći broj smještaja prije samog posvojenja (Saores i sur., 2023). Iako su autori svoju tipologiju usmjerili na način da u fokusu budu dijete ili roditelj, u sljedećem će odlomku biti više riječi o posebnoj kategoriji motiva koji nije spomenut u navedenoj klasifikaciji motiva, ali je vrlo značajan za razumijevanje motivacije posvojitelja.

7.6. Religijski motivi

Motivi koji su potaknuti ili proizlaze iz duhovnosti vežu se prvenstveno uz Boga (ili božanstva), ali se u literaturi nerijetko spominju u kontekstu altruizma. Važnost ove vrste motiva ogleda se ne samo u kontekstu njene pojavnosti općenito, već i kroz njenu razradu u religijskim dokumentima oko zasnivanja obitelji kroz posvojenje. Rastom broja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, vjerske se zajednice uključuju u njihovo zbrinjavanje. Tako se, na primjer, Katolička crkva oduvijek angažirala više praktično no teorijski (Bilokapić, 2018). Ipak, vrednotu važnosti rasta i razvoja djeteta u obitelji Crkva prepoznaje, a na posvojenje gleda kao na velikodušni čin kojim se ostvaruje vlastito majčinstvo i očinstvo, proširuje bračna ljubav te osnažuje i „spaja“ one koji nemaju odgovarajuće obiteljsko ozračje (Papa Franjo, 2016). Rezultati istraživanja Firmina i suradnika (2017) ukazuju da je motivacija ka posvojenju utemeljena na biblijskim navodima najčešći oblik religijske motivacije za posvojenjem. Ispitanici spomenutog istraživanja referirali su se na načela brige za djecu bez roditeljske skrbi koja je u katoličanstvu prisutna kroz zapovijed ljubavi³ i citat iz Matejevog evanđelja (25, 45) koji glasi „Što god učiniste jednom od ove moje najmanje braće, meni učiniste!“.

U istraživanjima u kojima su prisutni visoko religiozni ispitanici, postotak onih koji izjavljuju religijske motive za posvojenje su još i veći. Primjerice, Belanger i suradnici (2008) su dobili podatke da je više od polovice ispitanika (koji su bili praktični vjernici) izjavilo kako je njihova vjera ključna za odluku o posvojenju. Helder i suradnici (2020) navode kako se vjerska motivacija često preklapa s altruističnom, no kako je ona puno više od toga jer religija počiva na premisi da Bog usmjerava, pomaže ili procjenjuje. Preklapanje altruističnih i religijskih motiva obrađuju Howel-Moroney (2014) te Firmin i suradnici (2017) govoreći kako su religiozno motivirani roditelji oni koji su češće i altruistično motivirani, ali ne nužno.

³ Druga zapovijed zapisana u Bibliji, u Markovom evanđelju (12,31) glasi: "Ljubi bližnjega svojega kao samoga sebe!"

Bitan za istaknuti jest svakako rezultat Helderera i suradnika (2020) koji ističe kako religijska motivacija pozitivno korelira s dobi i brojem posvojenika pri čemu je Howel-Moroney (2014) dobio isti rezultat u odnosu na broj posvojenika. Konkretno, religijski motivirani posvojitelji će vjerojatnije imati barem jednog posvojenika, odnosno češće će posvajati više no jednom.

8. Poteškoće i izazovi s kojima se suočavaju djeca i posvojitelji u procesu međunarodnog posvojenja

Kao i kod dolaska biološke djece, zadaci prilikom zasnivanja posvojenja su gotovo pa isti. Brodzinsky i suradnici (1993., prema Grgec-Petroci, 2015) te McGinn (2007., prema Grgec-Petroci, 2015) navode kako literatura ipak opisuje specifične zadatke i izazove koji se javljaju posvojiteljima, počevši od prilagodbe na samo posvojenje i razgovor s djetetom o njihovom posvojenju i novim ulogama preko pomoći djetetu u oporavku tijekom procesa separacije od obitelji i vezivanja za novu obitelj do pomoći djetetu da zadrži dobru sliku o sebi i posvojenju općenito. Ipak, Baden i suradnici (2013) navode kako proces prije posvojenja predstavlja putovanje koje počinje puno prije nego se djeca uključe u cijelu priču, a sastoji se od intenzivnog perioda papirologije, evaluacije, kućnih posjeta, perioda čekanja te pripreme doma, obitelji i prijatelja. Teme koje su često prisutne kada govorimo o specifičnim i malo manje specifičnim poteškoćama prilikom zasnivanja posvojenja odnose se na privrženost ili vezivanje, posvojenje djece starije dobi, komunikaciju, posvojenje djece smještene u instituciji, sagorijevanje, kulturni identitet te podršku (Zhang i Lee, 2011, Baden i sur., 2013, Reinoso i sur., 2013, Grgec-Petroci, 2015, Mounts i Bradley, 2020, Kohn-Willbridge i sur., 2021, Soares i sur., 2023). Navedene teškoće bit će detaljnije objašnjene u nastavku.

8.1. Privrženost

Privrženost predstavlja emocionalnu povezanost koju dijete ostvaruje sa sebi bliskom osobom, najčešće roditeljima, odnosno primarnim skrbnikom. Mary Ainsworth, začetnica ovog koncepta, nakon provedene studije, podijelila je privrženost u četiri tipa obzirom na različite kombinacije odgovora roditelja na djetetove potrebe i različite kombinacije roditeljske brige te strategije djeteta za nošenje s nepoznatim i stresnim situacijama. Prema Ainsworth (1979) razlikujemo sigurnu i nesigurnu privrženost pri čemu nesigurnu čine dezorijentirano-

dezorganizirana, opiruća i izbjegavajuća privrženost. Težnja većine primarnih skrbnika jest razvoj sigurne privrženost zbog čega je poticanje i njen razvoj upravo njihova zadaća. Karakteristična ponašanja djece koja su izgradila nesigurnu privrženost manifestiraju se kroz plač, osamljivanje, povlačenje u sebe ili kroz neki drugi oblik određenog mehanizma preživljavanja (Berk, 2015). Djeca koja su proživjela odbacivanje od strane roditelja, nezadovoljenje svojih potreba od strane primarnog skrbnika, bilo koji drugi oblik zanemarivanja ili slično nerijetko su ona koja su u sustavu socijalne skrbi, odnosno jesu oni koji ispunjavaju uvjete za posvojenje.

Kod posvojene djece često se događa da pokazuju veće strahove (u odnosu na djecu svoje dobi koja nisu posvojena) među kojima se ističe separacijski strah, tj. strah od odvajanja (Johnson, 2002). Osim toga, istraživanja (Glennen, 2002 i Zeanah, 2000, prema Lancaster i Nelson, 2009) dokumentiraju prevalenciju stvaranja nesigurne privrženosti, kognitivnih teškoća i bioloških deficita kod djece i mnogo godina nakon posvojenja. Međutim, Čudina-Obradović i Obradović (2006) naglašavaju kako dijete ima potrebu za ljubavlju i pripadanjem neovisno o tome je li izgradilo sigurnu ili nesigurnu privrženost što je važno za istaknuti kako bi u fokusu prvenstveno bile djetetove potrebe. Rycus i suradnici (2006) navode kako su djeca koja su posvojena međunarodno u većem riziku od razvoja poteškoća vezanih uz privrženost zbog institucionalizirane skrbi koja je rezultirala zanemarivanjem ili zlostavljanjem. Zbog toga, istraživanje Browna i Warda (2012., prema Sladović Franz, 2015) ističe kako najveće šanse za razvoj sigurne privrženosti i puni efekt posvojenja ima ono dijete koje je smješteno (posvojeno) prije prvog rođendana. Autori naglašavaju kako je zbog toga velika važnost stavljena na vrijeme posvojenja kao i pravovremeno odlučivanje u samom procesu.

Međutim, u slučajevima kada se odluke ne donose pravovremeno te kada je vrijeme čekanja produženo, posvojitelji se okreću drugim tehnikama poticanja i razvoja privrženosti i obiteljske kohezivnosti. Istraživanje Mountsa i suradnika (2020) pokazalo je kako je više od polovice ispitanika primjenjivalo učahurivanje (engl. *cocooning*). Autori objašnjavaju kako se učahurivanje manifestira kao izoliranje obitelji od ostatka svijeta kako bi se pojačala i učvrstila privrženost i veza između posvojenika i posvojitelja, odnosno roditelja i djeteta. Brenner (2016., prema Mounts

i sur., 2020) ističe kako ova tehnika pogoduje lakšem prijelazu u novi obiteljski sustav koji je karakterističan za zasnivanje posvojenja.

8.2. Posvojenje starije djece i djece institucionalnog smještaja

Djeca koja su starije dobi (od 6. godine) svrstavaju se u kategoriju teško posvojive djece, a prema istraživanjima, većina posvojitelja nije spremna na posvojenje djeteta starijeg od 6 godina (Matković, Modić-Stanke i Topčić-Rosenberg, 2016) koje nerijetko ima određenu razinu kontakta s biološkim roditeljima (Johnson, 2005). Kao što je ranije spomenuto, međunarodno posvojenje, privlačnije je potencijalnim posvojiteljima zbog činjenice da mogu „birati“ dob posvojenika. Uz to, istraživanje Rosenthala i Groze (1994) bavilo se privrženošću i obiteljskom kohezijom posvojitelja i posvojenika pri čemu su zaključili kako posvojiteljske obitelji u kojima je posvojeno starije dijete imaju dulji period povezivanja i gradnje odnosa između samog posvojitelja i djeteta kao i više prepreka i regresija u izgradnji bliskog odnosa. K tome, sama prilagodba na posvojenje jest složenija kod djece starije dobi zbog svjesnosti odbačenosti i gubitka bioloških roditelja te prijatelja, odnosno svega onoga što su do tada imali i/ili im je bilo poznato (Groza i Rosenberg, 2001., Dalen, 2011., Tarroja, 2015., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015). Podaci ukazuju na to da stariji posvojenici teško sustižu svoje vršnjake u akademskom aspektu te mogu pokazivati nesigurne obrasce privrženosti godinama (Lancaster i Nelson, 2009).

Rezultati istraživanja ukazuju na (češću) pojavnost problem, obzirom na različitu pozadinu iz kojeg posvojenici dolaze. Primjerice, Simmel i suradnici (2007., prema Zhang i Lee, 2011) navode kako su mladi posvojenici koji su prošli kroz udomiteljstvo iskazali više problema ponašanja od onih koji nisu bili u udomiteljstvu. Dok na primjer, djeca koja su bila u institucionalnom smještaju iskazuju teškoće s odgođenim fizičkim razvojem, disregulacijom neuroendokrinih sustava, odgođenim kognitivnim razvojem te poteškoćama vezanim uz privrženost (Van Ijzendoorn i sur., 2011). Ipak, Van Ijzendoorn i Juffer (2006) zaključuju kako ozbiljnost psihološkog oštećenja obično ovisi o kvaliteti skrbi i trajanju boravka u domu za djecu. Ranije je bilo navedeno kako su posvojitelji u društvu prepoznati kao spasitelji, međutim, Lancaster i Nelson (2009) navode kako roditelji izražavaju razočarenje što ih posvojenici ne prepoznaju u tom duhu te kako znaju reći da im dom za djecu nedostaje. Ovaj je podatak razumljiv jer je svijest ljudi obojana mišlju kako bi svoj djeci bilo bolje izvan

institucije ne vodeći se ipak najboljim interesom svakog pojedinog djeteta prema kojem neka djeca izabiru ostanak u ustanovi iz raznih razloga prije nego udomiteljstvo ili posvojenje.

8.3. *Komunikacija*

Jedan od glavnih zadataka posvojitelja je komunikacija s djetetom o posvojenju kao institutu, ali i njegovom posvojenju kao načinu dolaska u obitelj. Glavna pitanja se pritom svakako odnose na to kako, kada i na koji način reći djetetu da je posvojeno, odnosno kako s drugima (obitelj, prijatelji, susjedi) iz okoline razgovarati o posvojenju. Centar za podršku roditeljstvu u svojim je publikacijama detaljno naveo smjernice za svako prethodno spomenuto pitanje, grupaciju ljudi i načine na koji se posvojitelji mogu nositi s njima. Ono što je važno za istaknuti jest svakako to da je na posvojiteljima da odrede u kojem vremenskom periodu žele djetetu reći da je posvojeno, na koji način će predstaviti biološke roditelje (u vidu toga gdje su i zašto se o njima sada brinu oni umjesto njih) te da objasne posvojenje sukladno djetetovoj dobi. Pri tome, valja istaknuti kako djeca oko pete godine počinju shvaćati što je posvojenje i kakve reperkusije ono stvara (Zurak i Laklija, 2019). Jurić i Blažeka Kokorić (2019) navode kako je za stariju djecu posebno važno da mogu otvoreno komunicirati s posvojiteljima o svojoj prošlosti, biološkim roditeljima, ali i posvojenju općenito.

Kvalitetna komunikacija koja uključuje i otvoren i iskren odnos, pomaže u formiranju vlastitog identiteta djeteta (Farr i sur., 2014., prema Zurak i Laklija, 2019). Rezultati istraživanja Brodzinskyog (1993., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015) i Silina (1996., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015) upućuju na to da uzrok teškoća u djetetovoj prilagodbi mogu imati potenciranje stalne komunikacije o posvojenju jednako kao i zataškavanje istine ili zatvorenost za razgovor. Važno je znati da se tendencija ograničenosti otvorene komunikacije o posvojenju veže uz one posvojitelje koji su bili motivirani za posvojenje razlozima orijentiranim na sebe (Sorek i sur., 2020., prema Soares i sur., 2023). Uz to, Barbarosa-Ducharne i Soares, 2016., prema Soares i sur., 2023) ističu kako se problemi funkcioniranja obitelji nakon posvojenja u vidu otvorenosti komunikacije vežu uz inicijativu za posvojenjem (tko, kako i zašto) te reakcijom drugog supružnika. Ovi rezultati ukazuju na to da način i vrsta komunikacije koja će biti prisutna u procesu posvojenja nije determinirana samo

željom za određenom vrstom komunikacije, već je ista kumulacija različitih faktora koji su vezani uz posvojitelje.

8.4. Podrška i sagorijevanje

Otvorenost komunikaciji, ali i (ne)uključivanje obitelji u samo razmatranje opcije posvojenja ili u cijeli proces karakteristično je za gotovo svaki proces posvojenja, bio on domaćeg ili međunarodnog karaktera. Upravo taj aspekt uključivanja drugih dionika (osim samih supružnika) veže se uz dobivanje ili uskraćivanje podrške, odnosno možebitnih negativnih posljedica. U istraživanjima (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015, Kohn-Willbridge i sur., 2021, Soares i sur., 2023) ispitanici su navodili kao su rijetko uključivali druge članove obitelji (izuzev partnera) u sam proces posvojenja te kako im je nedostajalo formalnih oblika podrške. Međutim, vrlo je važno informirati i uključiti obitelj i prijatelje u cijeli proces donošenja odluke i samog posvojenja Goldberg i Smith (2008). Prvenstveno, važno je imati na umu da će dijete koje je posvojeno biti bolje zbrinuto (njegovano i da će mu biti pružena podrška) ako je obitelj bar na generalnoj razini bila upoznata (i ako ima razumijevanja) s cjeloživotnim putovanjem posvojenja što uključuje i traumu, separaciju i gubitak (Soares i sur., 2023).

Proces tugovanja kod potencijalnih posvojitelja iziskuje da bude profesionalno popraćen stručnom podrškom kako bi im sami stručnjaci pomogli oko adekvatnih očekivanja za posvojenike koji su ponekad veliki problem. Kao što je ranije bilo rečeno, posvojenje može biti obojano tugovanjem zbog nemogućnosti imanja vlastite djece, smrti vlastitog djeteta ili čak gubitkom idealiziranog djeteta. Posvojitelji često imaju čvrst stav o tome kako bi posvojenik trebao izgledati ili kako bi obitelj nakon posvojenja trebala funkcionirati (Kohn-Willbridge i sur., 2021). Stručna podrška treba postojati i u predaditivnoj fazi i u postaditivnoj fazi kao nezaobilazan oblik formalne podrške posvojiteljskim obiteljima. Osim formalne podrške, Goldberg i Smith (2008) navode kako je posvojenje pozitivno povezano s podrškom prijatelja i obitelji, pojačavajući važnost neformalne podrške u posvojenju. Dodatnu važnost podrške općenito naglašavaju rezultati istraživanja opće populacije prilikom kojeg su ispitanici izjavili da bi češće razmišljali o posvojenju da su imali veći stupanj socijalne podrške (Luu i sur., 2019).

Lancaster i Nelson (2009) navode kako su posvojitelji doživljavali burn-out i emocionalne padove opisujući posvojenje iscrpljujućim i izolirajućim putovanjem. Uz navedeno, ispitanice istraživanja Kohn-Willbridgea i suradnika (2021) navele su da pristup postojećim grupama podrške nije postojao u većini slučajeva, a osobni kontakt s obitelji i prijateljima je u svim slučajevima (od strane stručnjaka) bio obeshrabrujuć u prvim tjednima nakon posvojenja što je rezultiralo razvijanjem osjećaja neuspjeha. Ipak, oblik podrške koji se pokazao najuspješnijim za međunarodno posvojenje jest onaj prilikom kojeg su se povezale obitelji koje su prošle kroz cijeli proces posvojenja. McLeod i Macrae (2006., prema Lancaster i Nelson, 2009) ističu kako je posezanje za podrškom izvan kruga najuže obitelji i prijatelja zapravo uobičajeni mehanizam suočavanja za obitelji koje su posvojile međunarodnim putem. Pri tome, Lancaster i Nelson (2009) navode kako je primarna funkcija takvih grupa pružiti dijeljeno iskustvo koje služi kao spas tijekom prvih tjedana, mjeseci i godina nakon posvojenja kad se problemi mogu činiti nepremostivima.

8.5. Kulturni identitet

Ukupno 85% međunarodnog posvojenja predstavljaju transrasna posvojenja (Lee, 2003), a djeca u dobi između 4. i 5. godina postaju svjesni svog fizičkog izgleda i njegove razlike u odnosu na ostale (Huh i Reid, 2000). U prošlosti se protiv transrasnih posvojenja djece crne rase bazirao rad NABSW⁴-a jer su se protivili tome da posvojitelji bijele rase odgajaju djecu crne rase (Zhang i Lee, 2011). Istraživanje Simona i Altsteina (2000., prema Zhang i Lee, 2011) potvrdilo je ipak kako nema statistički značajne razlike između posvojenika crne rase koji su odgajani od posvojitelja bijele rase i obrnuto. Međutim, autori navode kako je učinjen značajan pomak u osviještenosti potencijalnih posvojitelja o tome da s posvojenjem djeteta ne kreću „od nule“, već da trebaju prihvatiti cjelokupno naslijeđe djeteta (Rees i Selwyn, 2009). Uz to, valja spomenuti kako posvojitelji moraju odlučiti kako i kada će se na prilagođen i primjeren način obratiti posvojeniku oko etničke i rasne različitosti te kako će inkorporirati djetetovu domicilnu kulturu u onu obiteljskog života (Lee, 2003).

Svjesni svog drugačijeg izgleda, prije svega, posvojenici mogu imati otežan razvoj identiteta što potvrđuje i istraživanje Reinosa i suradnika (2013) prema kojem

⁴ The National Association of Black Social Workers

međunarodni posvojenici imaju više problema prilagodbe od onih domicilnih. Zbog toga, Hollingsworth (2008) naglašava važnost pomoći posvojenicima da razviju kulturni identitet, pogotovo ako se njihov izgled razlikuje od onih koji ga okružuju. Međunarodno posvojenje samo po sebi predstavlja udaljavanje djeteta iz domicilne kulture (Rochat i Richter, 2007) koja u ovom kontekstu nerijetko označava upravo posve drugačiji jezik, običaje, stil odijevanja i slično. Važnost naglašavanja djetetove domicilne kulture, tradicije i jezika poboljšava njegovo samopouzdanje i razumijevanje njegove rasne skupine (Lancaster i Nelson, 2009) te promiče pozitivan psihološki razvoj kod djece (Thomas i Tessler, 2007).

U kontekstu transrasnih posvojenja, često se koristi pojam bikulturalne socijalizacije. Bikulturalna socijalizacija promiče kulturalnu prilagodbu djeteta u dominantnu kulturu i društvo istovremeno ga učeći o domicilnoj kulturi (Thomas i Tessler, 2007). Osim toga, spomenuti autori navode kako se bikulturalna socijalizacija može potaknuti kontaktima s imigrantima domicilne kulture djeteta koji žive u lokalnoj zajednici. Osim bikulturalne socijalizacije, često se koristi pojam enkulturizacije. Ona se odnosi na ulaganje truda da se djecu uči o vlastitoj (domicilnoj) kulturi koristeći socijalne, edukacijske i kulturalne mogućnosti da stvore etničku svjesnost i pruže znanje te pridonese pozitivnom etničkom i rasnom identitetu (Baden i sur., 2013).

Gubitak obiteljske povijesti, braće i sestara, jezika, hrane i mirisa često karakteriziraju međunarodna posvojenja (Topčić-Rosenberg, 2017). Govoreći o materinjem jeziku, Lancaster i Nelson (2009) navode kako posvojenici gube svoj materinji jezik unutar tri do šest mjeseci od dolaska u posvojiteljsku obitelj budući da posvojitelji vrlo često ne pričaju taj jezik. Gubeći svoj materinji jezik brže no što mogu svladati drugi jezik, posvojenici imaju ograničenu kognitivnu sposobnost za olakšano učenja drugog jezika zbog čega rijetko postaju bilingvisti pa umjesto toga (p)ostaju monoligvalni govornici (Gindis, 2000., prema Lancaster i Nelson, 2009). Ipak, Cummins (1991) ističe kako je većina djece u mogućnosti koristiti materinji jezik kao pomoćni alat za razvoj i učenje drugog jezika. Trud posvojitelja nerijetko se ogleda i u tome da ulažu dodatno vrijeme kako bi učili i istraživali o materinjem jeziku posvojenika kako bi obostrana komunikacija bila što jednostavnija i lakša.

Potencijalni posvojitelji koji se odlučuju na međunarodno posvojenje, pogotovo ako je ono obilježeno rasnim, etičkim ili nekim drugim faktorom koji se razlikuje od onoga što je tipično za njihovu kulturu, moraju biti spremni na komplikacije (Younes i Klein, 2014). Te se komplikacije mogu odnositi na diskriminaciju na osnovi rase, etniciteta ili vjeroispovijesti. Osim toga, primijećena je i izloženost rasnim stereotipima, kao i želja da samostalno donesu odluku o tome u kojoj kulturi žele živjeti (Selman, 2015., prema Kolarević i Blažeka Kokorić, 2019). Posvojitelji su često svjesni potencijalne društvene stigme obzirom na podrijetlo ili vanjski izgled njihova djeteta (Reinoso i sur., 2013). Isti autori naglašavaju kako sama roditeljska percepcija diskriminacije može utjecati na razvoj ponašanja posvojenika, ali može motivirati posvojitelje da pomognu djeci izgrađivati efikasne mehanizme pomoću kojih će se djeca nositi s potencijalnim predrasudama ili rasizmom.

9. Formalna i neformalna podrška posvojenicima i posvojiteljima

Ispitanici kroz niz istraživanja, kao što je ranije spomenuto, navode kroničan nedostatak podrške naglašavajući potrebu za istom. Posvojenje samo po sebi predstavlja proces koji traje cijeli život zbog čega obitelj treba kvalitetnu podršku prije posvojenja, kao i godinama nakon što je postupak posvojenja dovršen (Leung i Erich, 2002). Prepoznata je, dakle, važnost pružanje podrške kako u predadoptionnoj tako i u postadoptionnoj fazi posvojenja pri čemu je podrška nakon realizacije posvojenja jedan od ključnih čimbenika uspješne realizacije istog (Jurić i Blažeka Kokorić, 2019). Zbog toga će u nastavku biti dan pregled faktora koji su važni u educiranju, informiranju i pružanju podrške (potencijalnim) posvojiteljima i posvojenicima kroz predadoptionnu fazu, postadoptionnu fazu u vidu neformalne i formalne podrške.

Mnogo ispitanika iskazalo je kako se nisu osjećali spremnima za izazove koji ih očekuju u samom procesu, pogotovo vezane za emocionalne i fizičke prepreke s kojima su se kasniji suočili (Paulsen i Merighi, 2009), pri čemu se oni posvojitelji koji nemaju biološku djecu mogu osjećati dodatno nespremnima za roditeljstvo buduće djece, odnosno posvojenika (Smit, 2010). Stoga, prvi korak u pomoći posvojiteljima je svakako edukacija i informiranje. Iako oni, kao i većina populacije informacije traže na internetu, društvenim mrežama, putem grupa, foruma i slično, nužno je da dobiju pravovaljane informacije od strane stručnjaka. Kao što je ranije bilo navedeno, u Hrvatskoj postoji zakonska obveza edukacijskih programa za posvojitelje, tzv. „Škola

za posvojitelje“ prilikom koje kroz nekoliko desetaka susreta polaznici obrađuju teme komunikacije, privrženosti, posvojenja različitih skupina posvojenika, djetetove potrebe, identitet posvojitelja kao i mnoge druge (Na drugi način, 2023). U slučaju međunarodnog posvojenja iz država ugovornica Haške konvencije neke države mogu zatražiti da im posvojitelji dostave sadržaj i teme programa pripreme koji su pohađali, kako bi utvrdile obuhvaća li program sve teme relevantne za pripremu za posvojenje. Spomenuta udruga provodi program "Roditelji na drugi način" koji obuhvaća sve teme koje su važne za pripremu za posvojenje i koji je u skladu s programima takve vrste koji se provode u stranim državama zbog čega polaznici nisu u obvezi prolaziti dodatne tečajeve u drugim državama (Glas Slavonije, 2023). O'Dell i suradnici (2015) istaknuli su specifične programe koji su prepoznati u literaturi kao oni za koje bi bilo važno da budu korišteni u pripremi (potencijalnih) posvojitelja i posvojenika. Programi se mogu podijeliti u sedam kategorija, a odnose se na: proces (međunarodnog) posvojenja, financije, prilagodbu u obitelji, razvoj identiteta, povratak kući, rizične faktore te informacije o djeci.

Potencijalnim posvojiteljima je važno da su upućeni u sve pripadajuće informacije vezane za sam proces, na koji način započeti, što im je sve potrebno, kome se mogu obratiti i slično. Uz to, Reilly i Platz (2004., prema O'Dell i sur., 2015) navode kako bi posvojitelji trebali biti savjetovani oko dugoročnih financijskih izdataka koji se mogu javiti i nakon započetog procesa. Osim toga, kao što je i ranije navedeno, izuzetno je važno poučiti ih strategijama nošenja s neplodnošću (Daniluk i Hurtig-Mitchell, 2003., prema O'Dell i sur., 2015), gubitkom „idealnog djeteta“ (Forbes i Dziegielewski, 2003., prema O'Dell i sur., 2015) te prepoznavanjem izazova gubitaka povezanih s posvojenjem s kojim se suočavaju djeca (Brodzinsky, 1987., prema O'Dell i sur., 2015). Važnost njegovanja i razumijevanja domicilne kulture još je jedan od zadataka posvojitelja zajedno s time da razgovaraju s djetetom o tome što je posvojenje i zašto se ono posvaja. Također, što je dijete različitiije od posvojitelja, to je veći izazov da mu oni pomognu u izgradnji vlastitog identiteta (Kolarević i Blažeka Kokorić, 2019). Zbog toga, Paulsen i Merighi (2009) naglašavaju kako je u samom procesu pripreme važna dostupnost i organiziranost stručne pomoći u obliku emocionalne potpore, savjetovanja i razgovora jer im to može pomoći da promisle i donesu odluku jesu li zaista spremni posvojiti dijete iz druge države i time dugoročno povećati

zadovoljstvo procesom i smanjiti stres. Osim neizostavnog informiranja i educiranja, poseban naglasak stavlja se na pružanje podrške.

Snažna mreža podrške pokazala se kao važan faktor uspjeha za obiteljsko funkcioniranje u obiteljima nakon posvojenja (Rosenthal, 1993). Neformalna podrška se najčešće odnosi na obitelj i prijatelje, ali i druge posvojitelje koji su prošli sličan ili isti put, a upravo se za taj oblik podrške pokazalo da je povezan s boljim obiteljskim funkcioniranjem (Leung i Erich, 2002). Povezivanje posvojiteljskih obitelji može biti mentorirano od strane agencija za posvojenje, nevladinih udruga ili drugih stručnjaka, a nerijetko se događa da jedni druge upoznaju tražeći informacije putem društvenih mreža, foruma, grupa i slično. Ainbinder i suradnici (1998) navode kako je bitno nadzirati i promovirati ovu vrstu podrške jer je ona najučinkovitija kao dodatak onoj formalnoj. U Hrvatskoj značajan izvor podrške posvojitelji prepoznaju u radu udruga za podršku posvojiteljskim obiteljima, pri čemu se ističu udruga „*Na drugi način*“ te „*Adopta*“ (Kolarević i Blažeka Kokorić, 2019).

Formalna podrška češće je usmjerena na posvojitelje u odnosu na posvojenike zbog čega je nedovoljno istražena komponenta priprema djeteta (O'Dell i sur., 2015). Stručnjaci zato sugeriraju da djeca, pogotovo starije životne dobi trebaju imati priliku aktivno sudjelovati i biti podržani tijekom cijelog procesa (Hanna, 2007) jer su upravo ona s više pripreme imala manje problema prvih mjesec dana nakon posvojenja (Rushton i sur., 1998., prema O'Dell i sur., 2015). Epstein i Heyman (1987., prema O'Dell i sur., 2015) navode kako edukacije i pružanje pomoći djeci mogu biti usmjerene na: objašnjavanje procesa posvojenja, pomoć u rješavanju prošlih negativnih iskustava i gubitaka vezanih za posvojenje, razvoj odnosa povjerenja s osobama koje su uključene u proces te osnaživanje djeteta da sudjeluje u donošenju odluka. Vidljivo je, dakle, kako je o gotovo istim temama potrebno raditi kako s odraslima, tako i s djecom. O'Dell i suradnici (2015) izdvojili su nekoliko terapija za razradu i rješavanje teškoća privrženosti kao i drugih socio-emocionalnih teškoća koje se mogu javiti u procesu posvojenja kod djece te nekoliko onih koje se koriste u radu s posvojiteljima, ali i u radu s cjelokupnom obitelji. Pri tome su istaknuli (CAT) Korektivnu terapiju privrženosti, (COS) Krug sigurnosti, Terapiju dramskom igrom te Terapiju kroz igru kao terapije za djecu. U radu s roditeljima/posvojiteljima i cjelokupnim obiteljima, O'Dell i suradnici (2015) ističu (TRBI) Intervencije bazirane

na povjerenju, (IFPS) Intenzivne usluge očuvanja obitelji, (FPS) Usluge očuvanja obitelji te adaptaciju Terapije kroz igru u obliku Cjeloobiteljske terapije.

10. Zaključak

Posljednjih nekoliko godina, ali intenzivnije unazad par mjeseci, pojam međunarodnog posvojenja nije mogao mimoći pažnju svakodnevice prosječnog čovjeka zbog izloženosti teme u medijima, politici, struci ili zajednici i društvu općenito. Pojam posvojenja gotovo se oduvijek doživljavao kao nešto drugačije, nešto što je budilo znatiželju i poticalo na razmišljanje. Poticaji posvojitelja za donošenje odluke o međunarodnom posvojenju su raznoliki, ali ih spaja težnja za što bržim zasnivanjem posvojenja koje karakterizira percepcija veće mogućnosti izbora i manja vjerojatnost/mogućnost za kontakt s biološkim roditeljima. Posvojitelje na ovaj korak motiviraju različite grupe motiva i u njihovoj su podlozi različiti čimbenici koji oblikuju razmišljanje i djelovanje usmjereno ka krajnjem cilju- stvaranju novog odnosa roditelja i djeteta.

Iako su se pojavom i samim razvojem ovog instituta paralelno razvijali i unaprjeđivali sustavi koji su usko vezani uz ovaj (zdravstveni sustav, sustav socijalne skrbi ili zakonodavstvo), postoji još mnogo prostora za rast i boljitak. Prepoznata je potreba za kvalitetnijim zakonskim rješenjima i procedurama vezanih uz međunarodno posvojenje, većom informiranosti javnosti i osiguranjem sustava podrške posvojiteljima i djeci. U sustavu socijalne skrbi, nužno je izgraditi kvalitetniju i obuhvatniju mrežu podrške koja bi (zaista) bila dostupna i pristupačna svakom posvojitelju, uključujući i uvažavajući specifičnost međunarodnog posvojenja. Fokus formalne podrške mogao bi biti istaknut, kao i do sada, kroz rad nevladinih organizacija koje bi osnivanjem svojih ogranaka ili čak osnivanjem novih udruga bile dostupnije populaciji koja nije vezana uz velike gradove, što trenutno nije slučaj. Time bi se sustav socijalne skrbi u pogledu rada HZSR, odnosno PU HZSR-a rasteretio, a korisnici ne bi ostali zakinuti za stručnu podršku. Osim toga, hrvatskoj literaturi o međunarodnom posvojenju nedostaje istraživanja koja se bave ovim institutom. Može se reći kako je gotovo nemoguće pronaći istraživanje koje se dijelom ticalo motivacije potencijalnih posvojitelja ili barem potreba koje su prepoznali kroz ovaj proces kao i specifičnih teškoća koje se javljaju. Kako u Republici Hrvatskoj imamo primjere realiziranih međunarodnih posvojenja, bilo bi važno provesti istraživanja npr. o

njihovom procesu donošenja odluke o međunarodnom posvojenju djeteta, iskustvu procesa međunarodnog posvojenja, potrebama i poteškoćama s kojima su susreću i sl. Uz to, od iznimnog bi značaja bilo provesti istraživanje koje bi se bavilo zadovoljstvom trenutnih programa podrške i edukacija posvojiteljima kako bi se isti mogli evaluirati, izmijeniti i unaprijediti. Zbog toga bi bilo važno da se buduća istraživanja fokusiraju na ranije spomenute segmente međunarodnog posvojenja kao i na istraživanju neformalne podrške koja je, čini se, u tom procesu izraženija no ona formalna. Dakako, rezultati takvih istraživanja mogli bi se implementirati u postojeće programe, intervencije te usluge namijenjene korisnicima, kao i edukacije stručnjaka koji rade s (potencijalnim) posvojiteljima, ali i djecom, odnosno posvojenicima.

Zaključit ću ovaj rad jednostavnim riječima što posvojenje predstavlja i kako ga doživljava jedna posvojiteljica. „Kad kažem da su moja djeca posvojena, ljudi se obično zbune. Ne znaju što reći. Brkaju udomiteljstvo i posvojenje. Pitaju tko su im roditelji. Pa mi smo im roditelji. Da, nismo ih začeli. Nismo ih rodili. Ali smo ih odgojili. Ali smo bili budni kad su noću plakali. Smirivali njihove noćne more. Brisali ružne snove. Bdjeli nad njima kad su bili bolesni. Spavali na podu pokraj kinderbeta. I držali plesača za ruku. Učili ih govoriti. Učili ih trčati. Skakati. Prati zube. Prati ruke. Kupati se. Zajedno smo krenuli u jaslice. U vrtić. U školu. Zajedno prolazimo pubertet. I sve pubertetske hirove. S nama su otkrili folklor. S nama su otkrili skijanje. Plivanje. S nama rastu. Mi smo im roditelji (Maleš, 2015.: 126).

11. Literatura

1. Ainbinder, J. G., Blanchard, L. W., Singer, G. H., Sullivan, M. E., & Powers, L. K., Marquis, J., Santelli, B. & the Consortium to Evaluate Parent to Parent (1998). A qualitative study of parent to parent support for parents of children with special needs. *Journal of Pediatric Psychology*, 23(2), 99–109.
2. Ainsworth, M. D. S. (1979). Infant – Mother Attachment. *American Psychologist*, 34(10), 932-937.
3. Baden, A. L., Gibbons, J. L., Wilson, S. L. & McGinnis, W. (2013). International Adoption: Counseling and Adoption Triad. *Adoption Quarterly*, 16 (3-4), 218-237.
4. Barać, J. i Laklija, M. (2015). *Doživljaj programa „Škola za posvojitelje“ – perspektive sudionika i voditeljica programa*. U Maleš, D. (ur.) Kako smo postali obitelj: Posvojenje- dio moje priče: zbornik radova. Zagreb: Na drugi način, 90-123.
5. Bartholet, E. (2011). International Adoption: A Way Forward. *New York Law School Law Review*, 55(3), 687-699.
6. Bilokapić, Š. (2018). Temeljne etičke vrednote i načela u posvajanju. *Crkva u svijetu*, 53(2), 196-220.
7. Belanger, K., Copeland, S., & Cheung, M. (2008). The role of faith in adoption: Achieving positive adoption outcomes for African American children. *Child Welfare*, 87(2), 99–123.
8. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.
9. Blažeka Kokorić, S. i Birovljević, J. (2015). *Posvojiteljske obitelji-izazovi prilagodbe i reakcije okoline*. U Maleš, D. (ur.) Kako smo postali obitelj: Posvojenje- dio moje priče: zbornik radova. Zagreb: Na drugi način, 33-60.
10. Costa, P. A. & Tasker, F. (2018). „We Wanted Forever Family“: Altruistic, Individualistic and Motivated Reasoning Motivations for Adoption Among LGBTQ Individuals. *Journal of Family Issues*, 39(18), 4156-4178.
11. Cummins, J. (1991). Interdependence of first- and second-language proficiency in bilingual children. In E. Bialystok (Ed.), *Language processing in bilingual children* (pp. 70–89). Cambridge University Press.
12. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
13. Department of State (2021). Adoption statistics. Posjećeno 11.7.2023. na mrežnoj stranici Department of State: https://travel.state.gov/content/travel/en/Intercountry-Adoption/adopt_ref/adoption-statistics-esri.html?wcmode=disabled.
14. Dorrow, S. K. (2006). *Transnational adoption: A cultural economy of race, gender and kinship*. New York: New York University Press.

15. Dowling, M. & Brown, G. (2009). Globalization and international adoption from China. *Child and Family Social Work*, 14, 352-361.
16. Firmin, M. W., Berto, K., Markham, R. L., Sohn, V. A., & Gentry, E. N. (2017). Perspectives regarding motivation for adoption by Christian adoptive parents. *Journal of Psychology and Theology*, 45(1), 58-68.
17. Fisher, A. P. (2003). Still “not quite as good as having your own”? Toward a sociology of adoption. *Annual Review of Sociology*, 29, 335-361.
18. Frost, R. L. & Goldberg, A. E. (2020). “People said we were nuts ... I understand what they were saying now”: An exploration of the transition to parenthood in sibling group adoption. *Children and Youth Service Review*. 116, 105-209.
19. Gerson, M. J. (1983). A scale of motivation of parenthood. The indeks of parenthood motivation. *The Journal of Psychology*, 113, 211-220.
20. Glas Slavonije (2023, siječanj, 28). Vlasta Grgec Petroci: Obvezan je postupak stručne pripreme za posvojenje. Posjećeno 13.7. na mrežnoj stranici Glas Slavonije: <https://www.glas-slavonije.hr/514319/11/Vlasta-Grgec-Petroci-Obvezan-je-postupak-strucne-pripreme-za-posvojenje>.
21. Goldberg, A. E., & Smith, J. Z. (2008). Social support and psychological well-being in lesbian and heterosexual preadoptive couples. *Family Relations*, 57(3), 281–294.
22. Grgec-Petroci, V. (2015). *Obitelj i posvojeno dijete*. U Maleš, D. (ur.) Kako smo postali obitelj: Posvojenje- dio moje priče: zbornik radova. Zagreb: Na drugi način, 8-20.
23. Grgec-Petroci, V. i Marčetić-Kapetanović, M. (2015). *Edukacija i priprema (potencijalnih) posvojitelja*. U Maleš, D. (ur.) Kako smo postali obitelj: Posvojenje- dio moje priče: zbornik radova. Zagreb: Na drugi način, 88-89.
24. Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem, *Narodne novine*, Međunarodni ugovori, br. 5/13.
25. Hanna, M. D. (2007). Preparing school age children for adoption. *Adoption Quarterly*, 10(2), 1–32.
26. Helder, E. J., Gunnoe, M. L., & Timmermans, H. (2020). Religious Motivation to Adopt as a Predictor of Adoptive Family Structure, Parental Discipline, and Outcomes. *Adoption Quarterly*, 23(3), 163–186.
27. Hoghugh, M. (2004). *Parenting – An introduction*. In: M. Hoghugh & N. Long (Eds.). *Handbook of parenting theory and research for practice* (pp. 1–18). SAGE Publications.
28. Hollingsworth, L. D. & Ruffin, V. (2002). Why are so many U.S. families adopting internationally? A social exchange perspective. *Journal of Human Behaviour in the Social Environment*, 6, 81-97.

29. Hollingsworth, L. D. (2003). International adoption among families in the United States: Consideration of social justice. *Social work, 48*, 209-217.
30. Hollingsworth, L. D. (2008). Does the Hague Convention on intercountry adoption address the protection of adoptees' cultural identity? And should it?. *Social work, 53*(4), 377-379.
31. Howell-Moroney, M. (2014). The Empirical Ties between Religious Motivation and Altruism in Foster Parents: Implications for Faith-Based Initiatives in Foster Care and Adoption. *Religions, 5*(3), 720–737.
32. Hrabar, D. (1994). *Dijete-pravni subjekt u obitelji*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
33. Huh, N. S., & Reid, W. J. (2000). Intercountry, transracial adoption and ethnic identity: A Korean example. *International Social Work, 43*(1), 75–87.
34. Ivanović, N. (2023, travanj, 30). Posvojenje djeteta u Hrvatskoj- mukotrpan proces. *Deutsche Welle*. Preuzeto s <https://www.dw.com/bs/posvojenje-djeteta-u-hrvatskoj-mukotrpan-proces-dugotrajnog-%C4%8Dekanja/a-65474283>.
35. Jakovac-Lozić, D. (2000). *Posvojenje*. Split: Pravni fakultet u Splitu.
36. Jakovac-Lozić, D. (2006). *Međunarodno posvojenje*. Split: Pravni fakultet u Splitu.
37. Johnson, D. E. (2002). Adoption and the effect on children's development. *Early Human Development, 68*(1), 39-54.
38. Johnson, D. E. (2005). International adoption: What is fact, what is fiction, and what is the future?. *Pediatric clinics of North America, 52*, 1221-1246.
39. Jones, J. (2008). Adoption experiences of women and men and demand for children to adopt by women 18-44 years of age in the United States, 2002. *Vital and Health Statistics, 23*, 1-36.
40. Jurić, I. i Blažeka Kokorić, S. (2019). *Iskustva stručnjaka o posvojenju djece starije životne dobi*. U Blažeka Kokorić, S. (ur.) *Posvojenje- različite perspektive, isti cilj*. Zagreb: Na drugi način, 62-97.
41. Juffer, F. & Van Ijzendoorn, H. (2007). Adoptees do not lack self-esteem. *Psychological Bulletin, 133*, 1067-1083.
42. Kadić, L. (2022). *Međunarodno posvojenje*. Završni rad. Zagreb: Pravni fakultet: Studijski centar za javnu upravu i javne financije.
43. Kanfer, R. (1990). Motivation theory and industrial and organizational psychology. *Handbook of industrial and organizational psychology, 1*(2), 75-130.
44. Kohn-Willbridge, C., Pike, A., & de Visser, R. O. (2021). ‘Look after me too’: A qualitative exploration of the transition into adoptive motherhood. *Adoption & Fostering, 45*(3), 300–315.

45. Kolarević, K i Blažeka Kokorić, S. (2019). *Neke specifičnosti posvojenja djece iz drugih država*. U Blažeka Kokorić, S. (ur.) *Posvojenje- različite perspektive, isti cilj*. Zagreb: Na drugi način, 98-124.
46. Konvencija o pravima djeteta (1989). Posjećeno 19.6. 2023. na mrežnoj stranici UNICEF-a: <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta>.
47. Kožarić, M. (2022). *Zaštita načela najboljeg interesa djeteta u postupku međunarodnog posvojenja*. Diplomski rad. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
48. Lacković-Grgin, K. (2011). *Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima*. *Društvena istraživanja*, 20(4), 1063-1083.
49. Laklija, M. i Šagi, A. (2020). *Međunarodno posvojenje- moguće moguće zlobotrebe instituta i važnost zaštite prava djeteta na razvoj kulturnog identiteta*. *Socijalne teme*, 1(7), 11-37.
50. Lancaster, C. & Nelson, K. W. (2009). *Where Attachment Meets Acculturation: Three Cases of International Adoption*. *The Family Journal*, 17(4), 302-311.
51. Leung, P., & Erich, S. (2002). *Family functioning of adoptive children with special needs: Implications of familial supports and children characteristics*. *Children and Youth Services Review*, 24(11), 799–816.
52. Luu, B., Wright, A., & Randle, M. (2019). *General public perceptions and motivations to adopt children from out-of-home care in New South Wales, Australia*. *Children Australia*, 44(4), 212-222.
53. Maleš, D. (ur.). (2015). *priče Kako smo postali obitelj: Posvojenje- dio moje priče: zbornik radova*. Zagreb: Na drugi način.
54. Malm, K & Welti, K. (2010). *Exploring Motivations to Adopt*. *Adoption Quarterly*, 13, 185-208.
55. Maslow, A. H. (1943). *A theory of human motivation*. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
56. Miller, L. C. (2004). *The Handbook of International Adoption Medicine: A Guide for Physicians, Parents, and Providers*. Oxford: Oxford University Press.
57. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2020). *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj od 2009. do 2021. godine*. [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike: <https://mrosp.gov.hr/strategije-planovi-programi-izvjesca-statistika/4165>.
58. Mounts, B. & Bradley, L. (2020). *Issues Involving International Adoption*. *The Family Journal*, 28(1), 33-39.

59. Matković, P., Modić Stanke, K., Topčić- Rosenberg, D. (2016). Prepreke posvojenju "teže posvojive djece". Zagreb: ADOPTA.
60. Na drugi način (bez dat.). Edukacija i priprema (potencijalnih) posvojitelja – Škola za posvojitelje. Posjećeno 13.7.2023. na mrežnoj stranici Na drugi način: <https://nadruginacin.hr/skola-za-posvojitelje/>.
61. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 103/15, 98/19, 47/20.
62. O'Dell, K. E., McCall, B. R. & Groark, C. S. (2015). Supporting families throughout the international special needs adoption process. *Children and Youth Services Review*, 59 (2015), 161-170.
63. O'Halloran, K. (2006). *The politics of adoption: International perspectives on law, policy & practice*. The Netherlands: Springer.
64. Papa Franjo (2016). *Amoris Letitia-Radost ljubavi*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
65. Paulsen, C., & Merighi, J. R. (2009). Adoption preparedness, cultural engagement, and parental satisfaction in intercountry adoption. *Adoption Quarterly*, 12(1), 1–18.
66. Pinderhughes, E. E., & Brodzinsky, D. M. (2019). *Parenting in adoptive families*. In: M. H. Bornstein (Ed.). *Handbook of parenting* (3rd ed., Vol. 1) (pp. 322–368). Routledge.
67. Pravilnik o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost za posvojenje, sadržaju stručnog mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje, metodama utvrđivanja podobnosti i prikladnosti, sadržaju izvješća o djetetu, vođenja registra o potencijalnim posvojiteljima te načinu vođenja registra o posvojenjima. *Narodne novine*, 106/2014.
68. Radočaj, P.T. (2007). Prijevod - PRAVO DJETETA NA ODRASTANJE U OBITELJI: Smjernice za praktičan rad na državnom i međudržavnom posvojenju i udomiteljskoj skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (1), 233-256.
69. Rees, C. A., & Selwyn, J. (2009). Non-infant adoption from care: lessons for safeguarding children. *Child: care, health and development*, 35(4), 561–567.
70. Reinoso, M., Femmie, J. & Tieman, W. (2013). Children's and parents' thoughts and feelings about adoption, birth culture identity and discrimination in families with internationally adopted children. *Child and Family Social Work*, 18, 264-274.
71. Rochat, T. J., & Richter, L. M. (2007). International Adoption: Benefits, Risks, and Vulnerabilities. *Zero to Three*, 27, 23-29.
72. Rosenthal, J.A. (1993). Outcomes of adoption of children with special needs. *The Future of Children*, 3(1), 77–88.
73. Rosenthal, J., & Groze, V. (1994). A Longitudinal Study of Special-Needs Adoptive Families. *Child Welfare*, 73(6), 689-706.

74. Rycus, J. S., Freundlich, M., Hughes, R. C., Keefer, B. & Oakes, E. J. (2006). Confronting barriers to adopt success. *Family Court Review*, 44(2), 210-230.
75. Séguin-Baril, S. & Saint-Jacques, M. C. (2023). A Scoping Review and Critical Analysis of the International Adoption Research Field in the Social Sciences. *Adoption Quarterly*, 26 (2), 138-185.
76. Selman, P. (2002). Intercountry adoption in the new millennium; the “quiet migration” revisited. *Population Research and Policy Review*, 21, 205–225.
77. Selman, P. (2009). The rise and fall of intercountry adoption in the 21st century. *International Social Work*, 52 (5), 575-594.
78. Selman, P. (2023). *Global statistics for intercountry adoption: Receiving states and states of origin 2004.-2020*. Newcastle upon Tyne: Newcastle University.
79. Sladović Franz, B. (2015). *Posvojenje (ni)je alternativna skrb*. U Maleš, D. (ur.) *Kako smo postali obitelj: Posvojenje- dio moje priče: zbornik radova*. Zagreb: Na drugi način, 21-32.
80. Sladović Franz, B. (2019). *Procjena i uparivanje posvojitelja i djeteta*. U Blažeka Kokorić, S. (ur.) *Posvojenje- različite perspektive, isti cilj*. Zagreb: Na drugi način, 38-61.
81. Soares, J., Ralha, S., Monteiro Fonseca, S., Prego, J. Barbarosa-Ducharne, M.A. (2023). Why and how parents decide to adopt? A study on motivations and the decision-making proces in becoming an adoptive family. *Child and Social Work*. 2023, 1-11.
82. Smit, E. M. (2010). International adoption families: A unique health care journey. *Pediatric Nursing*, 36(5), 253–258.
83. Stojanović, Z. (2023, siječanj, 23). Postupak posvojenja s osvrtom na međunarodno posvojenje. IUS-INFO. Posjećeno 11.7.2023 na mrežnoj stranici IUS-INFO: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/postupak-posvojenja-s-osvrtom-na-me%C4%91unardno-posvojenje-53732>.
84. Thomas, K. A, & Tessler, R. C. (2007). Bicultural socialization amnog adoprive families: Where there is a will, there is a way. *Journal of Family Studies*, 28, 1189-1219.
85. Topčić-Rosenberg, D. (2017). *Želim posvojiti dijete iz druge države. A što sada?: Adoptin vodič kroz međunarodno posvojenje*. Zagreb: Adopta- Udruga za potporu posvajanju.
86. Tucak-Junaković, I. (2011). Osnovni teorijski pristupi i metodologija istraživanja generativnosti. *Psihologijske teme*, 20(1), 131-152.
87. Tyebjee, T. (2003). Attitude, interest, and motivation for adoption and foster care. *Child Welfare*, 82(6), 685–706.

88. U.S. Census Bureau. (2003). Adopted children and stepchildren: 2000. Posjećeno 7.6.2023. na mrežnoj stranici University of Oregon: <https://pages.uoregon.edu/adoption/archive/Census2000AC.pdf>.
89. Ustav Republike Hrvatske (*Narodne novine*, 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14).
90. Van IJzendoorn, M. H., & Juffer, F. (2006). The Emanuel Miller Memorial Lecture 2006: Adoption as intervention. Meta-analytic evidence for massive catch-up and plasticity in physical, socio-emotional, and cognitive development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 12, 1228-1245.
91. Van IJzendoorn, M. H., Palacios, J., Sonuga-Barke, E. J. S., Gunnar, M. R., Vorria, P., McCall, R. B., Le Mare, L., Bakermans-Kranenburg, M. J., Dobrova-Krol, N. A. and Juffer, F. (2011). I. CHILDREN IN INSTITUTIONAL CARE: DELAYED DEVELOPMENT AND RESILIENCE. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 76, 8-30.
92. Vlada RH (2023, siječanj, 11). Piletić: *Iako smo lani imali rast posvojene djece, idemo u izmjene zakona*. Vlada Republike Hrvatske. <https://vlada.gov.hr/vijesti/piletic-iako-smo-lani-imali-rast-posvojene-djece-idemo-u-izmjene-zakona/37638>.
93. Vrhovni sud RH (2023). Preporuka Su IV-28/2023-2, *Narodne novine*.
94. Wallace, S. R. (2003). International adoption: The most logical solution to the disparity between the numbers of orphaned and abandoned children in some countries and families and individuals wishing to adopt in others?. *Arizona Journal of International & Comparative Law*, 20, 689–724.
95. Welsh, J. A., Viana, A. G., Petrill, S. A., & Mathias, M. D. (2008). Ready to adopt: Characteristics and expectations of pre-adoptive families pursuing international adoptions. *Adoption Quarterly*, 11(3), 176–203.
96. Younes, M. N. & Klein, S. A. (2014). The International Adoption Experience: Do They Live Happily Ever After?. *Adoption Quarterly*, 17(1), 65-83.
97. Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem (*Narodne Novine*, 5/2013).
98. Zhang, Y., & Lee, L. R. (2011). Intercountry Versus Transracial Adoption: Analysis of Adoptive Parents' Motivations and Preferences in Adoption. *Journal of Family Issues*, 32(1), 76-98.
99. Zurak, T. i Laklija, M. (2019). *Proces pripreme djeteta za posvojenje iz perspektive stručnjaka*. U Blažeka Kokorić, S. (ur.) *Posvojenje- različite perspektive, isti cilj*. Zagreb: Na drugi način, 7-37.
100. Župan, M. (ur.). (2019). *Prekogranično kretanje djece u Europskoj Uniji*. Osijek: Pravni fakultet u Osijeku.

12. Popis tablica

3.1.1. Broj međunarodnih posvojenja u zemljama koje posvajaju i iz kojih se posvaja u 2004. i 2021.g.

3.1.2. Postotci međunarodnih posvojenja prema kontinentima u 2005., 2008., 2012., 2018. i 2021.g.